

**VANHIMMAT SUOMALAISET
NUOTTIJULKAISUT VERKKOON**

Pilottihanke

Janne Mäkelä

Kansalliskirjasto, Helsinki 2019

ISBN 978-951-51-5089-9 (pdf)

KUVAILUSIVU

Julkaisija	Kansalliskirjasto
Julkaisun päivämäärä	11.3.2019
Tekijä(t)	Janne Mäkelä, projektipäällikkö
Julkaisun nimi	Vanhimmat suomalaiset nuottijulkaisut verkkoon: Pilottihanke
Julkaisun osat	
Sarjan nimi ja numero	Raportteja ja selvityksiä 2/2019
ISSN	2242-8119
ISBN	ISBN 978-951-51-5089-9 (pdf)
URL	
URN	URN:ISBN: 978-951-51-5089-9
Kokonaissivumäärä	28 sivua + liitteet 31 sivua
Kieli	Suomi
Avainsanat – YSA (Suomi)	musiikki: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y97560 nuottijulkaisut: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y97708 kokoelmatyö: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y116093 kuvailu: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y102865 tekijänoikeus: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y99355 digitointi: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y171373 tekstintunnistus: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y109546 verkkojulkaisut: http://finto.fi/ysa/fi/page/Y110477 Fredrik Pacius musiikintunnistus
Tiivistelmä	Raportissa kuvataan Kansalliskirjaston toteuttaman nuottipilottihankkeen toteutustapaa, tuloksia ja ehdotuksia hankkeen jatkoksi.

Sisältö

1	LÄHTÖKOHTA	7
2	PILOTOINNIN TAVOITE	8
3	VAIHE 1: SUUNNITTELU JA KUVAILU	9
3.1	Valikointikriteerit	9
3.2	Arvio vaiheen 1 toteutumisesta	10
4	VAIHE 2: SKANNAUS, JÄLKIKÄSITTELY JA TESTAUS	13
4.1	Arvio vaiheen 2 toteutumisesta	13
5	VAIHE 3: DIGI-PROFIILIN VALMISTELU JA AVAAMISEN TESTAUS.....	15
5.1	Tekstintunnistus	15
5.2	Nuottikirjoituksen tunnistus	15
5.3	Tekijänoikeustyökalu	16
5.4	Metatiedot ja muut: Viola, Melinda, Digi, Fennica.....	16
5.5	Avaaminen: Digin testialusta.....	18
6	KONKREETTISET TULOKSET	20
7	NUOTTIDIGITOINTI JATKOSSA.....	21
7.1	Aineistovalinta	21
7.2	Tekijänoikeudet	22
7.3	Kuvailu.....	23
7.4	Aineiston siirto.....	24
7.5	Skannaus	24
7.6	Digitointi ja tekninen jälkityö	24
7.7	Avaus: Digi	24
7.8	Ehdotus jatkosuunnitelmaksi	25
8	AJATUKSIA RAHOITUKSESTA	27
9	KIITOKSET	28

Liitteet:

Liite 1: Nuottipilottihankkeen tiivistelmä

Liite 2: Työsuunnitelma Kansalliskirjastolle

Liite 3: Pilotointisuunnitelma

Liite 4: Kansalliskirjaston nuottikokoelman 1801–1976 Pacius-nuotit

Liite 5: Tekijänoikeus selvitys

Liite 6 Nuottien pakkausohjeet

Liite 7 Nuottidigitoinnin prosessi

1 Lähtökohta

Kansalliskokoelman nuottikokoelman vanha osa 1801–1976 kartoitettiin alkuvuonna 2018. Kartoituksen aikana oltiin yhteydessä digitoijiin, kuvailijoihin, konservoijiin, tutkijoihin ja muihin sidosryhmiin. Nuotteja on noin 30 000. Niitä on säilytetty suojakuorien sisällä pahvikoteloissa, joita on 832 kappaletta. Kotelot on sijoitettu metallisiin vetolaatikoihin. Nuottien kunto on hyvä.

Kokoelma on merkittävä mutta vajaakäytössä, sillä nuoteista on kuvailtu kansallisdiskografia Violaan vain 32 prosenttia. Nuottien käsikortisto on digitoitu. Nuotit ovat pääosin yhteisteoksia (säveltäjä, sovittaja, sanoittaja, kääntäjä, kuvittaja) ja näin ollen tekijänoikeudellisesti haastavia.

Nuottikokoelman kehittämistä koskeva työsuunnitelma (liite 2) valmistui 14.2.2018. Sen keskeiset ehdotukset olivat:

- Kuvailutyön jatkaminen
- Valikoiva digitointi
- Valikoiva avaaminen Digi-palveluun
- Tekijänoikeuksien selvitystyö
- Kuvailun, digitoinnin ja avaamisen testaus pilottihankkeella

2 Pilotoinnin tavoite

Aineiston laajuuden ja erityislaatuisuuden vuoksi hanke vaati kuvailun, digitoinnin ja avaamisen yhteisprosessin testaamista. Hankkeelle laadittiin pilottisuunnitelma 5.3.2018 (liite 3). Pilotoinnin kohteeksi valittiin säveltäjä Fredrik Paciuksen (1809–1891) nuotit. Hanketta varten saatiin täydentävää rahoitusta Aue-Säätiöltä. Lahjoitus ohjattiin hankkeeseen Kansalliskirjaston kulttuuriperintörahaston kautta. Muuten hanke toteutettiin Kansalliskirjaston perusrahoituksella.

Suunnitelmavaiheessa Kansalliskokoelman nuottikokoelmasta löytyi 117 Pacius-nuottia, myöhemmin kokonaisuudeksi täydentyi 122 nuottia (liite 4). Osa on julkaistu kokoomateoksissa. Suurin osa on tunnettujen kappaleiden (*Maamme*, *Suomen laulu*, *Sotilaspoika*) eri versioita. Digitoinnin sivumääräksi määriteltiin noin 1 000 sivua.

3 Vaihe 1: suunnittelu ja kuvailu

Vanhat nuotit on järjestetty Kansalliskirjastossa 27 aiheuokan mukaan, poikkeuksena vuosien 1967–1976 nuotit, jotka on lajiteltu aakkosjärjestykseen tekijöiden mukaan. Paciuksen nuotit eriteltiin tästä kokonaisuudesta keväällä ja kesällä 2018 ja sijoitettiin väliaikaisesti erillisiin vetolaatikoihin. Puuttuvat kuvailutiedot (80 nuottia) lisättiin Violaan, minkä jälkeen hankekoordinaattori Janne Mäkelä valikoi kokonaisuudesta 39 nuottia ja kävi tarkemmin läpi niiden tekijänoikeustilanteet.

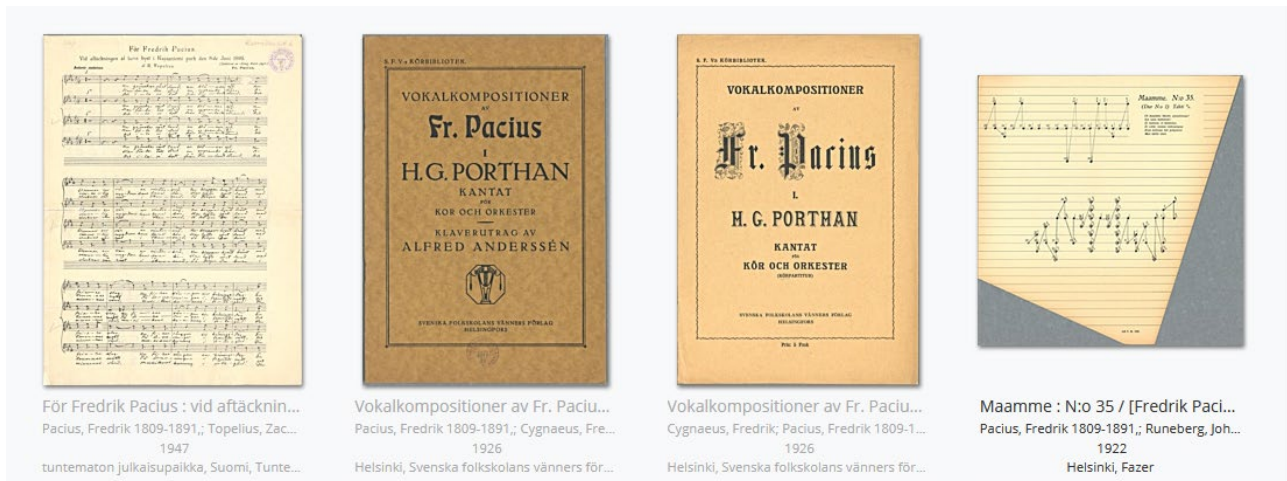
Kullekin nuottijulkaisulle annettiin digitoinnin seurantajärjestelmän RIT-tunnukset viivakooditarralla suojakuoreen, muutaman paksunnan niteen kohdalla takakannen sisäpuolelle. Aineisto lähetettiin digitoitavaksi Kansalliskirjaston Mikkelin toimipisteeseen 7.8.2018.

3.1 Valikointikriteerit

Pilottihankkeessa kuvailun, digitoinnin ja avaamisen yhteisprosessi edellytti mahdollisimman monipuolisen aineiston valintaa. Aineiston valintakriteerejä olivat:

- Sisältö: valittiin nuotteja eri aiheuokista, tuttuja kappaleita (*Maamme*, *Suomen laulu*) eri versioina, harvinaisuuksia (esim. *Maamme*-laulun ensipainos 1848), kokoelmateoksia.
- Kunto: suurin osa oli hyväkuntoisia teoksia eri ajoilta, mutta mukaan valittiin myös muutama heikompi kuntoinen teos.
- Nideformaatti: paksut niteet, kirjat ja kirjaset, vihkot, lehdykät, liuskat, kortit, painomateriaali (esim. pahvi).
- Graafiset elementit: eri nuottikirjoitustyyliä oheismerkintöineen (myös käsin kirjoitettua), eri kieliä, sanoitukset, muut tekstit (johdannot, mainokset jne.), eri fontteja, valokuvia, piirroksia, kaavoja.
- Tekijänoikeudet: huomioitiin, että säveltäjän lisäksi mukana on sovittajia, sanoittajia, kääntäjiä ja kuvittajia.

Pilottinuotit olivat peräisin vuosilta 1838–1959. Valikoima ei ollut aivan täydellinen etenkin nuottikirjoitustyyppien osalta. Pacius-aineiston joukosta ei esimerkiksi löydy nykyaikaista tabulatuurinuottikirjoitusta, joka on viime vuosikymmeninä ollut suosittu kielisoittimien soitto-ohje. Vanhat kantele- ja sitranuotit tosin muistuttavat tabulatuurimerkintöjä.

3.2 Arvio vaiheen 1 toteutumisesta

- **Valikointi:** Valikoimasta saatiin edustava, mutta työ oli hidasta ja osin riskialtista. Pacius-nuotit oli poimittava moninkertaisen kokoelmasuojauksen takaa: metallikaappi–vetolaatikko–pahvikotelo–suojakuori. Säilytys on ollut esimerkillistä, mutta digitointierittelyn kannalta suojaus joutui aineistosiirtojen vuoksi koetukselle. Uusia Pacius-nimikkeitäkin (pääosin *Maamme*-laulun versioita) tuli vastaan, sillä kaikkia kokoomateoksiin sisältyviä nuotteja ei ollut aiemmin luetteloitu käsikortistoon.
- **Kuvailu:** Pacius-nuottien määrä 122 kappaletta oli sen verran kohtuullinen, että katsottiin järkeväksi kuvailla ne kaikki Violaan. Noin kolmasosa oli Violassa jo entuudestaan. Kuvailussa ei ollut ongelmia. Työ tehtiin Violan sääntöjä noudattaen ja pääosin nuottijulkaisujen omien tekijätietojen perusteella.

Viola Suomen kansallisdiskografia Opastus

Haku Lopetus Pä svenska In English

Tekijä: Pacius, Fredrik, säveltäjä.

Tee: [Suomis sänu, sovitettu, okariinat (4)]

Nimike: Suomis sänu / Pacius.

Julkaisu: Helsinki = Helsingfors : Helsingin Uusi Musiikkikauppa K. G. Fazer = Helsingfors Nya Musikhandel K. G. Fazer, [1906?]

Valmistus: Hfors : Öflund & Pettersson

Ulkoasu: 4 stemmaa (2 numeroimattonta sivua) : 26 cm

Säilytys- ja medietyyppi: nuottikirjoitus : käytettävissä ilman laitetta

Sarja: Okarina kvartetter : 13.

Huomautus: Musiikin esityskokoonpano: okariinat (4).

Merkijäsystemi: Vävasnuottikirjoitus.

Asiasanat: sovitukset-okarina

Muuta lukehtuksia: 78.813 (yksi)

Aineisto: nuottijulkaisu

Kiäjästet: FI-NLD

Tämä väi: Väiväylio
- MARC-näyttö

Toiminnot:
- Tulostus
- Väiväsenhallinta
- Säikköpoistutus

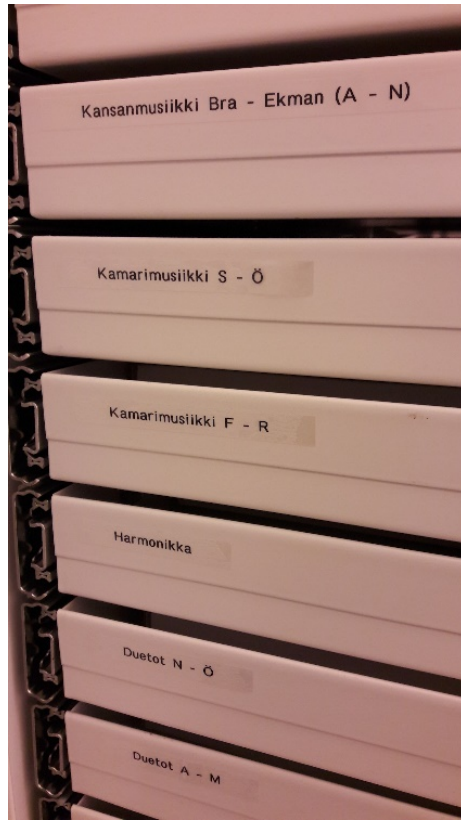
Sijaintitiedot:
Kokoelma: Kansalliskirjasto Nuottijulkaisut
Sijainti: Puhallimet 1. Oka

- **Tekijänoikeusselvitys:** Pilottinuottien osalta tehtiin tarkempi tekijänoikeusselvitys, joka kirjattiin omaksi tiedostoksi (liite 5). Samalla tietoja täydennettiin Violaan. Työ vei aikaa, eikä kattavia vastauksia saatu. Muutama tekijä selvisi esimerkiksi Pacius-elämäkertoista ja Digi-palvelun sanomalehtihauista (nuottijulkaisuista kerrottiin sanomaleh-

dissä ahkeraan 1900-luvun alkupuolelle asti). Työtä teetti muun muassa se, että tekijä tiedettiin, mutta kuolinaika oli määrittämättä. Yksi vaikeahko tapaus oli sovittaja ja useiden menestyksekkäiden soitonoppaiden tekijä Leonard Roos. Hänen kuolinvuotensa 1939 selvisi yhteydenotolla Muusikkojen liittoon. Lopputuloksena täysin vapaita julkaisuja oli 24. Suojattuja julkaisuja oli 4, joukossa muun muassa vuonna 1947 ilmestynyt kokoelmateos *Suomen lauluaarre*, joka sisältää Maija Karman kuvituksia (tekijänoikeudet raukeavat vuonna 2070) ja edelleen elossa olevan kirjailijan Aila Meriluodon käännökset kuuteen Pacius-sävellykseen. Tekijätietoja ei pystytty aukottomasti selvittämään 11 nuottijulkaisun kohdalla.

- **RIT:** RIT eli digitoinnin seurantajärjestelmä tuotti työtä, sillä menetelmää ei oltu aiemmin käytetty musiikkiaineistojen ja Violan kohdalla. Menetelmän osajia ei liiemmin ollut tarjolla Helsingin toimipisteessä. Jerry Jantunen ja Inka Myyry opettelivat työn, kansallislisbibliografia Fennican kokoelmahoitaja Pasi Koste opasti. Koodaus onnistui nopeasti, kun menetelmä oli selvitetty ja Viola-yhteys avattu. Vaiheeseen sisältyi riskejä, sillä nuottien valikointi ja tarrakoodien lisääminen merkitsi aineiston siirtelyä maanalaisesta kokoelmatilasta eli ”luolasta” ylös työskentelytiloihin ja takaisin. Luolassa ei ole RIT-yhteyksin varustettuja koneita.
- **Aineiston siirtovalmistelu:** Se ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla. Alkujaan ajankohdaksi kaavailtiin kesäkuuta, kevättalvella pidetyn nuottihankkeen kokouksessa se siirtyi heinä-elokuulle, mutta päätös jäi kirjaamatta. Valikoinnin ja RIT-järjestelmän haltuunoton jälkeen aineisto oli valmis siirtoa varten heinäkuussa, mutta siirto venyi elokuun alkuun monesta eri syystä (lomakausi, sairauspoissaolot, kuljetuspäivän siirtyminen). Pilottihankkeen kokonaisaikataulun kannalta tämä ei ollut ongelma, Mikkelin toimipisteen työjärjestystä se sen sijaan hankaloitti.
- **Aineiston pakkaus:** Ei ongelmia. Konservaattori Marleena Vihakara opasti pakkaamisessa. Prosessi kuvattiin ja koottiin pakkausohjeiksi (liite 6).
- **Aineiston siirto Mikkeliiin:** Ei ongelmia.
- **Aineiston vastaanotto Mikkelissä:** Aineisto ei käynyt konservaattorilla. Hankekoordinaattori oli siinä uskossa, että digitointiin menevät historialliset paperiaineistot kulkevat automaattisesti konservaattorin kautta. Asia olisi pitänyt varmistaa. Tieto tarkistus-toiveesta olisi myös ollut mahdollista kirjata RIT-järjestelmään. Onneksi joukossa ei ollut täysin heikkokuntoisia julkaisuja.

4 Vaihe 2: skannaus, jälkikäsitteily ja testaus

Aineisto skannattiin, jälkikäsiteltiin ja testattiin Mikkelin toimipisteessä. Tekstielementit ja sivu-
nuotisto merkattiin käsityönä. Testaus keskittyi optiseen tekstintunnistukseen (OCR). Testauksesta
vastasi Jukka Kervinen. Työ valmistui lokakuun vaihteessa 2018, minkä jälkeen aineisto palautet-
tiin Helsinkiin.

4.1 Arvio vaiheen 2 toteutumisesta

- **Skannaus:** Mikkelin digitoijien mukaan ei ongelmia. Resoluutio oli kohtalaisen korkea eli 300.
- **Jälkikäsitteily ja testaus:** Keskeisenä havaintona jälkikäsitteilyssä ja testauksessa oli se, että työ vie aikaa. Hankekoordinaattori ilmoitti olevansa valmis tulemaan paikan päälle seuraamaan työtä ja saamaan lisätietoa, mutta Mikkelin toimipisteessä tälle ei nähty tarvetta.
  - Perustyöt kuten aineiston ”kroppaus” ja suoristus eivät olleet ongelmia.
  - Elementtien (sanoitukset, nuotisto, tekstipalstat) merkitseminen onnistui, mutta odotusten mukaisesti työtä ei voinut automatisoida. Ooppera *Kaarle-kuninkaan metsästys* (358 sivua) vei koko päivän.
  - Testauksessa keskityttiin sanoitusten tekstintunnistukseen. OCR:ää pystyttiin soveltamaan, mutta pitkät tavutukset ja ajoittainen limittyminen nuottikuvan kanssa vaativat manuaalista erittelyä.
  - Muita tekstejä kuin laulujen sanoituksia ei testattu. Toisaalta sanoitukset ovat nuottien keskeisin ja myös ongelmallisin tekstielementti.
  - Myös nuottikirjoitusalue rajattiin, mutta sille ei resurssi- ja ohjelmistopuutteen vuoksi tehty testauksia.
- **Aineiston siirto Helsinkiin:** Aineisto palasi samassa kunnossa kuin se oli ollut lähetettäessä.
- **Aineiston palautus kokoelmaan:** RIT jumittui, kun järjestelmään syötettiin väärä tieto ja sitä yritettiin korjata. Järjestelmästä ei löytynyt peruuta käsky -mahdollisuutta. Lisäksi aineistonhallintaan liittyi pieni riskitekijä, sillä nuotit makasivat työsalin työpisteellä (toki pahvikoteloissaan) usean päivän ajan. Kuvailutyössä tapana on ollut, että käsitteilyssä olevia aineistoja ei välillä palauteta kokoelmatiloihin. Ritityksen jälkeen aineisto vietiin kokoelmatilaan väliaikaisesti vetolaatikoihin, joista ne myöhemmin siirrettiin takaisin alkuperäisille paikoille.

Fredmans Epistel N° 31. C. M. Bellman.

Allegretto.

Sång. 1. *p*

Se Mo-vitz, hvi står du och grå - ter, så blo-dig och svul-len och
 Det plä-gar ens o - ro ju lät - ta att öpp-na sitt hjer-ta en

Gitarr. *p*

stinn? „Dörrn upp“ nå, väl - kom-men nu å - - ter, si
 vän, sätt på dig pe - ru - ken, be - - rät - ta hvar -

mf

här har du far - stun, stig in! Än lef - va ju di - na pa -
 för du blef spar - kad i än! Kund' du dig då in - te för -

f *mf*

tro - - ner, för - - glöm den för - tret, du har rönt! „Pong
 sva - - ra, men fum - la och slogs som en so? „Pong

poco rit.

pong-tu - li, pong-tu - li!“ skönt du slår di - na to - - - ner.
 pong-tu - li, pong-tu - li!“ jo, det skall jag för - kla - - - ra.

3.

„Den tjuu och åttode Juli
 i år, om jag mins, eller hur,
 den dagen var klart, stundom muli'
 med regn ur en blixtrande skur.
 Det var, om jag drar mig till minnes,
 den tjuu och femte.“ Nå säj!
 „Pong pongtuli, pongtuli! Nej,
 nej ve den, som minnes.“

4.

„Likgodt! Om en afton jag råka'
 en nymf, med ett hängande flor,
 jag börja' med henne att språka,
 fick veta precisst hvar hon bor.
 Gränd heter - - - tyst, lät mig fundera,
 precisst Göran Helsinges gränd!
 Pong pongtuli, pongtuli! Künd,
 jag säger ej mera.“

2266

Kuva 1. Nuottikokoelma Sångers för en röst (1898?) sisälsi Paciuksen lisäksi muun muassa ruotsalaisen Carl Michael Bellmanin tuotantoa. Tekstialueet ja nuottikuva eroteltiin omiksi blokeiksi.

5 Vaihe 3: Digi-profiilin valmistelu ja avaamisen testaus

Digi-profiili määrittäyty DocWorks sin työvaiheiden kautta: Miten aineisto rajataan? Mitä elementtejä skannatusta kuvasta poimitaan? Poimitaanko esimerkiksi palstoja? Mitä tekstejä mahdollisesti oikoluetaan ja korjataan? Mistä metatiedot saadaan? Millainen loppupaketti luodaan? Profiiliin vaikuttaa myös se, missä aineisto on tarkoitus julkaista.

Testaustulokset käytiin läpi yhdessä Helsingin ja Mikkelin toimijoiden kanssa Mikkelissä 8.10.2018. Samassa yhteydessä pohdittiin humanistisen alan tutkijoiden tarpeita ja hankkeen mahdollisia jatkovaiheita. Istunto oli valaiseva ja ilmapiiri optimistinen, mutta paljon kysymyksiä jäi auki. Digi-profiilin suunnittelu jäi odotetusti vaillinaiseksi.

5.1 Tekstintunnistus

Digitointiohjelma DocWorks ei taipunut kaikkien nuottielementtien testaamiseen. Sanoitusten tavutusten tehokas poistaminen vaatii erillisskriptausta, eikä tässä vaiheessa ollut mahdollista arvioida, miten skripti vaikuttaisi sanojen koordinaatteihin ja korostukseen. Normaalisti palstoitetut tekstit, joita löytyy myös nuottijulkaisuista (esim. kustantajien katalogit takasivuilla), eivät sen sijaan yleensä aiheuta ongelmia.

DocWorks-ohjelman meneillään oleva uudistus saattaa tuoda tähän joitakin ratkaisuehdotuksia, mutta yleisesti ottaen tavujen poisto nuottijulkaisuista vie moninkertaisen määrän työtä verrattuna vaikkapa kirja-aineistoihin.

5.2 Nuottikirjoituksen tunnistus

Nuottikirjoituksen testaamiseen DocWorks ja OCR eivät sovellu ollenkaan. Tätä varten on olemassa oma menetelmänsä, optinen musiikintunnistus OMR (optical music recognition), joka herätti hankkeen aikana paljon keskustelua. Siinä missä OCR toistaa tekstijonoa, OMR huomioi melodiakulkujen kaltaisten sekvenssien lisäksi paralleellisia elementtejä (esim. harmonioita) ja erilaisia musiikin ilmaisemiseen liittyviä ohjeistuksia. Nuottikirjoitus voidaan digitoida ja tallentaa xml-formaattiin tai esimerkiksi audioääneksi midi-formaattiin. Pilottihankkeen arviokokouksessa 8.10.2018 OMR:n kehittämistä pidettiin yhtenä mielenkiintoisimmista jatkumahdollisuuksista. Tunnistusta varten olisi kuitenkin pitänyt hankkia erillinen kaupallinen ohjelmansa ja luoda nuotteista omat kuvaversionsa. Tämä oli tiedossa jo ennen pilottivaihetta.

Monissa nuotinlukuohjelmissa on oma graafinen käyttöliittymänsä ja valmius muokata lopputulosta. Jukka Kervisen mukaan näitä ohjelmia ei voi sellaisenaan integroida digitointijärjestelmään. Ainoastaan täysin automaattinen komentoriviltä kutsuttava ohjelmisto voidaan lisätä viimeiseen työvaiheeseen, jossa sitten luodaan lopullinen pitkäaikaissäilytyksen paketoitintapa (METS). Todennäköisesti paras menetelmä on muuttaa DocWorksissa luotu nuotti valmiiksi mustavalkoiseksi

pdf-tiedostoksi ja tuoda tiedosto sitten erilliseen nuotinlukuohjelmaan. Nuottiohjelmasta tallennetaan käsittelyn jälkeen MusicXML tai muu tiedosto samalla tiedostonimellä ja se viedään sitten erillisellä apuskriptillä METS-paketin sisään.

OMR-aiheeseen ei pilottihankkeessa ehditty perehtyä myöskään siksi, että koko menetelmä on vasta tulossa digitaalisiin ihmistieteisiin. Tähän liittyen Tarja Lehtinen musiikkikirjastosta ja Tuula Pääkkönen ja Mika Koistinen Mikkelin toimipisteestä osallistuivat syyskuussa musiikkidataa käsittelevään ISMIR-konferenssiin Pariisissa.

5.3 Tekijänoikeustyökalu

Nuottikokoelman kehittämissuunnitelman yhteydessä talvella 2018 pohdittiin, olisiko järjestelmään mahdollista luoda automaatiotoiminta, joka ottaisi huomioon nuottijulkaisujen tekijänoikeuksien päättymisajankohdat ja vapauttaisi nuotin julkaisujärjestelmään, kun julkaisun viimeinenkin tekijänoikeussuoja olisi rauennut. Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen.

Automaatiotoimintaa mietittiin myös pilottihankkeessa, mutta ”tekijänoikeustyökalun” integroimista järjestelmään ei vielä testattu. Yksi vaihtoehto on luoda oma tekijöiden kuolinvuosia koskeva lista tai järjestelmä, jota julkaisujärjestelmä sitten hyödyntäisi. Suunnitteluvaiheessa talvella 2018 tällainen excel-pohjainen, noin 700 nimen lista tehtiinkin. Järkevämpi vaihtoehto lienee olemassa olevien Viola-toimintojen hyödyntäminen. Jukka Kervisen mukaan tekijänoikeuksien tila ennen digitointia ja myöhemmin tapahtuva vapautuminen pitäisi päivittää kirjastojärjestelmässä nuottitietueen ”Huomautus tekijänoikeudesta” -kenttään (542). Käyttöönsaattamisen rajoitukset tapahtuvat sitten kentän tietojen perusteella. Digi-julkaisujärjestelmän kehitystyölistalla on tietueiden päivittäminen kirjastojärjestelmästä, jolloin vapautuminen siis tapahtuu tietueen päivituksen jälkeen. Näin bibliografinen tietue pysyy aina master-tietona ja päivitykset tapahtuvat vain Digin suuntaan.

Yleisesti ottaen tekijänoikeudelliset tiedot olisi hyvä kirjata mahdollisimman kattavasti. Kaikki tekijyydet (sävellys, sanoitus, käänös, sovitus, kuvitus) tulisi huomioida.

5.4 Metatiedot ja muut: Viola, Melinda, Digi, Fennica...

Tekstintunnistuksen, musiikinluvun ja tekijänoikeustyökalun lisäksi Digi-profiilin suunnittelussa ja arvioinnissa palattiin kerta toisensa perään kysymykseen metatiedoista. Jo suunnittelun aikana oli noussut esiin muutamia kysymyksiä, jotka liittyivät paljolti siihen, miten nuottien kuvailukäytänteet suhteutuvat digitointiin ja Digi-palveluun. Nuotit on siis kuvailtu kansallisdiskografia Violaan, jota ei ole käytetty Digi-palvelussa, päinvastoin kuin kansallisbibliografia Fennicaa, johon esim. Kirja-Digi ja pienpainatteiden digitointihanke pohjautuvat. Vaikka Violan ja Fennican kuvailusäännöt ja periaatteet ovatkin yhteisiä, nuotit ja myös muut musiikkiaineistot ovat monilta osin erityyppisiä kuin Fennicaan kuvailtavat tekstiaineistot.

Aiemman nuottihankesuunnittelun ja pilotoinnin perusteella keskeisiä Viola/Digi-kysymyksiä ovat:

- Miten yhteissidoksia ja osakohteita käsitellään?
  - Tyypillisesti kyse on nuottikirjoista tai laajoista kokoelmista. Pilottihankkeessa esimerkiksi Paciuksen *Yksinlauluja* sisältää 45 sävellystä sanoituksineen. *Suomen laulu-aarre* puolestaan sisältää 35 kappaletta kahdeksalta eri säveltäjältä.
  - Digitoinnissa käytetty DocWorks-ohjelma ei tunnista ”emoja” ja ”poikasia”. Violassa osakohteiden luettelointi sen sijaan on käytössä.
- Riittääkö yksi tietue vai tarvitaanko kaksi?
  - Nuoteista on Violassa yksi tietue. DocWorks tuottaa digitoidusta aineistosta toisen tietueen.
  - Nuotteja on digitoitu harkinnanvaraisesti aiemmin, ja ne on asetettu pdf-muodossa esille Doria-julkaisuarkistoon. Toista tietuetta ei tällöin ole tehty, vaan Viola-tietueeseen on lisätty URL-linkki diginuottiin.
  - Linkitys on ollut käytössä myös äänitteiden kohdalla. Vanhoja levytyksiä on Kansalliskirjastossa digitoitu runsaasti, ja niiden Viola-kuvailuihin on tällöin pääsääntöisesti lisätty URN-linkki. Tilannetta on helpottanut se, että äänitteiden signum on nuotteihin verrattuna yksilöivämpi.
  - Kirja-Digissä on edetty Fennican mallin mukaan ja käytetty kahta tietuetta (fyysinen kirja ja digitoitu kirja).
  - Jos siirrytään kahden tietueen malliin, on käytävä läpi nuottitietueiden mahdollisia eroavaisuuksia. Esimerkiksi onko Kansalliskirjaston tuottamalla digikopiolla sama ”kustantaja” kuin fyysisellä nuottijulkaisulla?

Kysymyksiin ei pilottivaiheessa saatu ratkaisuja, osin siksi että Violan oma Voyager-tietokanta on väistymässä ja tilalle on tulossa kirjastojen Koha-tietojärjestelmä, joka on yhteinen niin Violalle kuin Fennicalle ja Helka-kirjastojen kokoelmaluetteloille. Taustalla on tarve yhtenäistää Kansalliskirjaston palveluita ja selkeyttää tietoarkkitehtuuria erityisesti asiakasliittymä Finnaa ajatellen. Osana tätä muutosta Violan bibliografinen kuvailu siirtyy laajempaan, kirjastojen yhteiskäytössä olevaan kansalliseen metatietovarantoon Melindaan. Samalla tekijärekisteri ja muut auktoriteettitiedot siirretään Asteri-tietokantaan.

Nykytilannetta arvioitaessa on selvää, että esimerkiksi Viola-äänitteiden ja Fennican kuvailumallit eivät ole sellaisenaan käytettävissä Nuotti-Digissä. Vanhoja käytänteitä ja kokemuksia voidaan kuitenkin hyödyntää. Osakohdemallia on esimerkiksi käytetty Fennica-vetoisessa pienpainatusten pilottihankkeessa, tosin painetuista osakohteista ei tällöin ollut saatavilla etukäteen tehtyjä kuvailuja.

Entä pysytäänkö yhden tietueen mallissa vai tehdäänkö diginuotista jatkossa oma, toinen tietue? Digitaalisen kirjaston kehittämisessä mukana oleva tuotantopäällikkö Leena Saarinen muistuttaa, että yhden tietueen mallissa pysyminen vaatisi kokonaan toisenlaisen prosessin rakentamista kuin mitä nyt on vireillä.

Siirtyminen kahden tietueen malliin on todennäköistä. Viola korvautuu Melindalla, jossa on kahden tietueen malli. Se ei tarkoita kuvailutyön tuplaantumista, sillä diginuotin tietueen luonti on mahdollista automatisoida. Violan päälueellioijan, tietoasiantuntija Tapani Moison mukaan oleellista on, että järjestelmä pystyy tuottamaan tarpeeksi laadukasta kuvailutietoa. Prosessin toteutus vaatii siis suunnittelua ja resursseja.

Koko pilotointiprosessin epäselvin kohta liittyy (meta)tietojärjestelmien yhteensovittamiseen: miten Viola (jatkossa Melinda) ja Digi (DocWorks) kommunikoivat ja mikä on tämän kommunikaation suhde Fennicaan ja Kohaan, kenties myös joihinkin muihin järjestelmiin (esim. Doria, RIT, Asteri). Tämän kysymyksen selvittäminen vaatisi oman työryhmänsä.

Näiden järjestelmien lisäksi on huomioitava, miten Nuotti-Digi suhteutuu Finnaan. Millä tavoin nuotit näkyvät Finnan hakupalvelussa, etenkin Kansalliskirjaston omassa näkymässä?

5.5 Avaaminen: Digin testialusta

Pilottihankkeessa nuottien julkaisemisen testialustaksi valittiin Kansalliskirjaston Digi-palvelu. Yhtä hyvin alustana olisi voinut olla jokin muu, vaikkapa julkaisuarkisto Doria, jossa on jo jokunen Kansalliskirjaston diginuotti (joukossa muutama vanha Pacius-nuotti) ja satoja Sibelius-Akatemian nuottikäsikirjoituksia esillä pdf-muodossa. Niihin ei kuitenkaan voi kohdistaa sellaisia sisäisiä hakuja, jotka hyödyttäisivät esimerkiksi digitaalisia ihmistieteitä. Tämän vuoksi Digi oli tässä vaiheessa luontevampi vaihtoehto. Myös pitkällä tähtäimellä nuottien sisältämä informaatio (tekstit, nuottikirjoitus, kuvat) olisi hyvä saada ”louhintamassan” joukkoon.

Pelkkä Digi ei riitä. Nuottien on tultava esille myös Finna-hakupalvelussa, etenkin sen Kansalliskirjasto-näkymässä. Tässä palataan taas kysymyksiin metatiedoista. Mikäli pysytään yhden tietueen mallissa, Viola-tietueisiin olisi saatava jokin erittelevä tekijä (kuten URN-linkki tai tietty tietuekenttä), jonka avulla Finnassa voidaan nostaa digitoituneet nuotit esiin. Tätä ei ehditty kokeilla. Edeittäin sitten yhden tietueen tai kahden tietueen mallin mukaisesti, aineiston löytyvyys Finnassa edellyttää sitä, että tieto digitoinnista on Violassa.

Pacius-nuotit asetettiin Digin testialustalle vuodenvaihteessa 2019. Tekijänoikeussuojasta vapaat nuotit näkyvät julkisessa verkossa, suojatut nuotit ja tekijänoikeuksiltaan tuntemattomat nuotit vain vapaakappalekirjastoissa. Tälle vapaat–suojatut-kanavoinnille on Digissä valmis mekanisminsa. Aineistoon voidaan tehdä rajallisia tekstihakuja. Testialustan osoite:

<https://digi-testi.kansalliskirjasto.fi/collections?id=161>

Pilottihankkeessa tutkijoilta ja muilta mahdollisilta käyttäjäryhmiltä ei ehditty kysyä erikseen mielipidettä siitä, miten nuotit toimivat Digin testialustalla. Pilottihankkeeseen ei myöskään sisällynyt viestintä- tai julkaisusuunnitelmaa. Kevättalvella 2018 diginuottien tutkimusmahdollisuuksia kuitenkin esiteltiin musiikintutkijoiden symposiumissa. Asiaan palattiin uudemman kerran lokakuussa 2018. Tällöin musiikin-, kirjallisuuden-, historian- ja kulttuurintutkijoilta kysyttiin sähköpostilistoilta, millaisia tutkimuskysymyksiä nuoteille voisi kohdentaa, jos ne olisi digitoitu ja avattu ja jos niihin voisi kohdentaa erilaisia hakutoimintoja. Kysymykset liittyivät tekstien, kuvien ja nuottikirjoituksen tunnistamiseen ja datapakettien vertailuun. Tällaisia kysymyksiä kertyi parisenkymmentä, esimerkiksi milloin sana ”rakkaus” esiintyy ensimmäisen kerran tai miten ”orientalism” ilmenee nuottikirjoituksessa.

Pilottihankkeen aikana esille nousi ajatus kytkeä suojatut tai tekijänoikeustiedoiltaan tuntemattomat nuotit niin sanottuun Haka-pilottiprojektiin, jossa rajatulla tutkijajoukolla on vapaa etäpääsy suojattuihin digiaineistoihin. Tämä olisi kuitenkin merkinnyt Haka-sopimuksen avaamista ja lisäneuvotteluja muun muassa musiikin tekijänoikeusjärjestöjen kanssa. Tämän askeleen ottaminen olisi vaatinut laajaa valmistelua.

6 Konkreettiset tulokset

VAIHE 1: SUUNNITTELU JA KUVAILU

- Työ eteni ilman suuria ongelmia. Henkilötyöpäiviä nuottien valikointiin ja tekijänoikeus-selvityksiin kului jonkin verran enemmän kuin oli arvioitu.
- Kuvailumäärä: 80 nuottijulkaisua.
- Henkilötyömäärä: Valikointi ja koordinointi 3 henkilötyöviikkoa (Janne Mäkelä); kuvailu 2 henkilötyöviikkoa ja RIT 0,5 henkilötyöviikkoa (Jerry Jantunen).

VAIHE 2: SKANNAUS, JÄLKIKÄSITTELY JA TESTAUS

- Työ eteni odotetusti.
- Digitointimäärä: 39 nuottijulkaisua, 1070 sivua.
- Henkilötyömäärä: Koordinointi 1 henkilötyöviikko (Janne Mäkelä); skannaus, jälkikäsitely ja testaus (Jukka Kervinen, Mikkelin digitointipalvelut) sopimuksen mukaan noin 4 000 euroa; muut työvaiheet (kuljetus, kokoukset, useita henkilöitä) noin 1 henkilötyöviikko.

VAIHE 3: DIGI-PROFIILIN ARVIOINTI, AINEISTON AVAUS, JATKORAHOITUKSEN HAKEMINEN

- Työn pääpaino oli nuottien digitointiprosessin hahmottamisessa ja raportin koostamisessa. Digitointiprosessi on esitetty tiivistetysti kaaviossa (liite 7).
- Julkistamismäärä: Nuottijulkaisuja avattiin Kansalliskirjaston Digiin 39 kappaletta. Niistä 24 (62 %) on saatavilla vapaasti, ja 15 (38 %) löytyy valikoiduilta asiakaskoneilta Kansalliskirjastosta ja seitsemästä muusta vapaakappalekirjastosta.
- Henkilötyömäärä: pilotin arviointi ja raportointi 5 henkilötyöviikkoa (Janne Mäkelä). Työ jatkui vuodenvaihteessa 2019 kehitystarpeiden ja seuraavien vaiheiden suunnittelulla sekä niihin tarvittavan rahoitussuunnitelman tekemisellä (arvio 4 htvk).

BUDJETTI: KANSALLISKIRJASTON OMARAHOITUS

- Kuvailu: 2,5 henkilötyöviikkoa, sis. RIT-haltuunotto 0,5 htvk (alkuperäinen arvio 2–4 htvk).
- Konservointi: 0,5 henkilötyöpäivää (alkuperäinen arvio 2–4 henkilötyöpäivää).
- Aineiston muu käsittely ja kuljetukset: 1 henkilötyöviikko (alkuperäinen arvio 2–4 henkilötyöpäivää).
- Pilotointiprosessin arvio ja raportin kirjoittaminen: 5 henkilötyöviikkoa (alkuperäinen arvio 4 htvk).

BUDJETTI: TÄYDENTÄVÄ PROJEKTIRAHOITUS

- Skannaus, jälkikäsitely ja aineiston testaus 4 281,94 euroa (alkuperäinen arvio 4 000 euroa).
- Koordinointi, sis. aineiston valinta: 4 henkilötyöviikkoa (alkuperäinen arvio 4 htvk).

7 Nuottidigitointi jatkossa

Pilotti jaettiin kolmeen osa-alueeseen, mutta hankkeen aikana prosessi täsmentyi niin, että vaiheita on oikeastaan neljä: valinta – kuvailu – digitointi – julkaisu. Näihin vaiheisiin liittyy erilaisia osa-alueita, ja vaiheiden välilläkin on monia toimintoja, tyypillisenä esimerkkinä aineistojen siirto. Kokonaisprosessi siihen liittyvine, ratkaisuja vaativine ongelmineen on esitetty tiivistetysti erillisessä kaaviossa (liite 7).

7.1 Aineistovalinta

Talvella 2018 laaditussa työsuunnitelmassa ehdotettiin Kansalliskirjaston digitointipolitiikkaan nojautuen, että nuoteista kannattaisi digitoida jokin aihealue. Kokoelmassa on 27 aihealuetta amerikkansuomalaisista nuoteista voimistelumusiikkiin (ks. liite 1:n loppusivut). Hankkeen aikana esille nousi muita valintavaihtoehtoja, kuten keskittyminen johonkin musiikintekijään, esimerkiksi säveltäjä Oskar Merikantoon, tai johonkin aikakauteen, esimerkiksi ennen vuotta 1880 julkaistuihin nuotteihin.

Yksi lähtökohta on pohtia sitä, halutaanko ensisijaisesti palvella tutkijoita vai toteuttaa Kansalliskirjaston missiota ”kirjaston aarteet kaikille”. Nuottisuunnittelun aikana ja pilottivaiheessa musiikin-, kirjallisuuden- ja kulttuurintutkijoita kuten myös musiikinopettajia ja musiikkialan toimijoita tiedotettiin hankkeesta, ei kuitenkaan kovin yksityiskohtaisesti. Tutkijoilta kyseltiin alustavia digitointitavoitteita ja saatiin diginuotteihin liittyviä ”kuvitteellisia tutkimuskysymyksiä”. Tutkimusta ajatellen keskittyminen johonkin ajanjaksoon, esimerkiksi ennen Suomen itsenäistymistä julkaistuihin nuotteihin, olisi paras vaihtoehto.

Pilotointikokemusten perusteella paluu alkuperäiseen ehdotukseen eli aihealuepohjaiseen digitointiin on järkevä vaihtoehto: nuotteja ei tarvitse poimia moninkertaisen suojauksen takaa tuhansien nuottien joukosta. Aineiston siirtely jää minimiin. Projektinhallinnan ja kokoelmaturvallisuuden kannalta muut vaihtoehdot ja niihin sisältyvät manuaaliset poiminnat ovat ongelmallisia. Näissä muissa vaihtoehdoissa tosin on puolensa, mikäli valinta pystytään rajaamaan järkevästi. Varhaisimmat nuotit ovat vapaata tekijänoikeuksista ja kiinnostavat tutkijoita. Suuret säveltäjänimet puolestaan herättävät aina huomiota. Oikeaa vaihtoehtoa valittaessa tulisi lisäksi kuunnella potentiaalisten rahoittajien näkemyksiä.

Yhteenvedona digitointivalinnoista:

- Valitaan eri aihealueita
  - + poiminta vaivaton: voidaan ottaa kotelot suoraan hyllystä
  - + hallintariski pieni: aineiston käsittely pysyy minimaalisena
  - + kuvailutyötä on jo tehty aihealuepohjaisesti
  - paljon tekijänoikeussuojattua aineistoa

- Valitaan jokin aikakausi tai henkilö
  - poiminta työteliäs: yksittäisiä nuotteja täytyy hakea eri aihealueista
  - hallintariski: runsas aineiston siirtely
  - vaatii lisää kuvailutyötä
  - + kohteesta riippuen tekijänoikeussuojattuja teoksia on vähän tai ei ollenkaan
  - + kiinnostaa tutkijoita ja mahdollisia rahoittajia

Toteutus: valinnasta riippuen toteutettavissa tai haasteellinen tai ei-realistinen.

7.2 Tekijänoikeudet

Pilotointiin yritettiin valita mahdollisimman paljon tekijänoikeusvapaita nuotteja. Paciuksen sävellystyöt ovat vapaita, mutta lisäksi on otettava huomioon sovittajat, sanoittajat, kääntäjät ja kuvittajat. Lopputuloksena kymmenesosa nuottijulkaisuista oli suojattuja, 28 prosentin kohdalla tietoa ei ollut tarjolla. Käytännössä pilottinuoteista 38 prosenttia asettui kategoriaan ”ei vapaa”. Prosenttiluku olisi ollut suurempikin, ellei epäselvien nuottien kohdalla olisi tehty lisäselvityksiä.

Tekijöistä ja samalla tekijäsuojasta ei ole tarpeeksi tietoa. Nuottien avaamisen kannalta se on ongelma. Sisäiseen käyttöön voidaan digitoida mielin määrin, mutta julkistaminen ei onnistu. Vaihtoehtoina ovat:

- **Tietojen täydentäminen:** Muutaman kuukauden tutkimustyöllä päästäisiin jo pitkälle. Vaikka tietoa ei lopulta löytyisi, teos tai sen osa on lain mukaan mahdollista rekisteröidä orpoteokseksi, mikäli selvitystyötä on tehty riittävästi. Vuonna 2014 voimaan astunut asetus orpoteosten EU-rekisteröinnistä määrittelee tarkkaan, millaisia tietolähteitä on käytettävä eri teostyyppien orpouden selvittämiseksi. Nuottijulkaisut tosin ovat listalta unohtuneet. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuri- ja taidepolitiikan osaston johtaja Jorma Waldén neuvoi nuottien kohdalla käyttämään tietolähdeluetteloita soveltaen. Eri asia sitten on, että asetus on osoittautunut epäonnistuneeksi: Suomessa ei tiettävästi ole tehty yhtäkään orpoteosrekisteröintiä.
- **Neuvottelut tekijänoikeusjärjestöjen kanssa:** Digi-palvelussa on aiemmin avattu suojattuja aineistoja neuvottelemalla niistä tekijänoikeusjärjestöjen kanssa. Tätä on mahdollista kokeilla myös musiikkiaineistojen kohdalla. Nuotteihin liittyvä yhteistekijyyselementti tekee kuitenkin neuvotteluista vaikeammat kuin esimerkiksi kirjojen ja lehtien kohdalla. Toisaalta neuvottelut edunvalvojien (Teosto, Sanasto, Kuvasto) kanssa olisi hyvä kulttuurialan päänavaus, jolla voisi olla myös kansainvälistä merkitystä.
- **Digitoidaan vapaita aineistoja:** Ennen vuotta 1880 julkaistut nuotit ovat vapaita 99,9 prosentin varmuudella. Nuottien määrästä ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa, ja myös paikallistaminen on vaikeaa – vain kolmasosa nuoteista on kuvailtu Kansalliskirjaston tietokantaan. Identifiointi onnistuu jossain määrin käsikortiston ja siitä tehtyjen pdf-korttien

avulla. Laajojen nuottimäärien poiminta eri aihealuokista moninkertaisen suojauksen takaa tosin on riskialtista toimintaa. Pienimuotoisessa kehityshankkeessa tämä kuitenkin voisi olla mahdollista.

- **Otetaan riski ja julkaistaan:** Monien vanhojen nuottien osalta liikutaan tekijänoikeudellisesti sumuisella alueella. Tämä koskee varsinkin kansikuvia, joiden tekijöistä ei ole tietoa ja joiden kohdalla teoskynnyksen ylittyminen on toisinaan tulkinnanvaraista.

Yksi esimerkki: Paciuksen ooppera

Kaarle-kuninkaan metsästys (1852) ilmestyi pianopartituurina 1902. Sävellys, sanoitus, käänös ja sovitukset ovat tekijänoikeudellisesti vapaita. Kannen tekijästä ei ole tietoa. Julkaista vai ei? Yksittäistapauksia on paljon, ja tulkinnaissa pitää hyödyntää talon omaa tekijä- ja lakiasiantuntemusta.

Joka tapauksessa kuvailu- ja digitointijärjestelmään tulisi siis lisätä tieto tekijänoikeuksien statuksesta. Digitoinnin seurantajärjestelmässä eli RIT:ssä tätä jo kysytään, mutta kategorisointi on kärkeä ”vapaa / ei vapaa”. Tekijänoikeussuojan status on myös mahdollista kirjata Violan kuvailutietoihin (mainittu kenttä 542). Violassa ovat mukana auktorisoitujen tekijöiden elinvuodet, mutta nuottijulkaisujen kannalta tiedot eivät ole täydellisiä. Esimerkiksi tekijänoikeuskynnyksen ylittävistä nuottikansien kuvituksista ja niiden tekijöistä ei ole juurikaan tietoja. Kuvittajien tiedot pitäisi ehdottomasti kirjata järjestelmään.

Toteutus: tekijänoikeus selvitys työteliäs mutta mahdollinen, tekijänoikeustyökalu toteutettavissa.

7.3 Kuvailu

Keskeinen kriteeri jatkoa ajatellen on, että nuotit kuvaillaan tietokantaan. Loppujen nuottien kuvailu vaatisi noin kolme henkilötyövuotta. Ihan niin pitkälle ei seuraavassa vaiheessa tarvitse mennä, vaikka se olisikin ihanteellisin vaihtoehto. Ihan alkuun järkevintä olisi kuvailla kesken jäänyt aihealue ”laulu ja piano” loppuun. Sen jälkeen voitaisiin kuvailla muita aihealuokkia resurssien mukaisesti. Erillisessä kehityshankkeessa voitaisiin testata automaattisen kuvailun mahdollisuutta.

Nuotteihin liittyvät yhteistekijyydet ja niiden epäselvyydet, varsinkin vanhempien nuottien osalta, vaativat tarkempaa selvitystä kuin esimerkiksi kirjojen tai äänitteiden kohdalla.

Nyt kun nuottien kuvailu on siirtymässä Violasta Melinaan, on oikea hetki käydä kuvailusääntöjä läpi Digin vaatimuksia ajatellen, mikäli siis vahvistetaan, että nuotit julkaistaan Digissä. Toisaalta on myös hyvä pohtia, missä määrin Digi ja RIT voivat tulla Violaa/Melindaa vastaan. Suhde Fennicaan ja etenkin Finnaan ja mahdollisesti myös Kohaan, Doriaan, Asteriin ja Hakaan on selvittävää.

Toteutus: haasteellinen mutta mahdollista.

7.4 Aineiston siirto

Jatkossa aikataulutus on arvioitava tarkemmin, RIT-järjestelmän ja Violan yhteistoimivuus on varmistettava ja yhteistyöstä eri toimijoiden välillä (koordinoija, kuvailija, konservaattori, digitoija) on huolehdittava. RIT-perehdytykseen on panostettava enemmän.

7.5 Skannaus

Konservaattorin on syytä tarkastaa aineisto ennen ja jälkeen skannauksen.

7.6 Digitointi ja tekninen jälkityö

Nuotti-Digin jatkokehittely liittyy paljolti vaatimusmäärittelyihin ja työkaluihin. Työ on hidasta ja kallista. Teknisiä lisätestauksia tarvitaan ainakin seuraavilla osa-alueilla:

- Yhteissidoksien ja osakohteiden käsittely: Digitointiohjelma DocWorks ei veny yksittäisten kappaleiden eriyttämiseen, Violassa osakohteet sen sijaan on luetteloitu. Kenties DocWorksissa voisi linkata tietueet? Ratkaisuun voisi myös hakea kansainvälisiä vertailukohteita.
- OCR:n eli tekstintunnistustoiminnan kehittäminen: Nuottiviivastojen välissä olevien sanoitusten tavut pitäisi poistaa, jotta tekstihaku toimisi.
- OMR:n eli optisen musiikintunnistuksen soveltaminen digitoituun aineistoon: Tämä vaatisi oman testauksensa, kenties aivan erillisen pilottiprojektin. Testaus koskisi kaikkein yleisintä nuottikirjoituksen tyyppiä eli viivastonuottikirjoitusta mutta myös esimerkiksi sointutaulukkoja ja tabulatuurinuottikirjoitusta. Loppuvuonna 2018 OMR:n kehittämiseksi haettiin lyhytaikaista erillisrahoitusta.
- Resoluution valinta: Pilotissa resoluutio oli 300, nuotinlukuohjelmaa varten tarvitaan mahdollisesti tarkempaa erotuskykyä.
- Tekijänoikeussuojan raukeamisen automaatioiminta: Nuottikokoelmasta on vaikea manuaalisesti eritellä vapaiden aineistojen kokonaisuutta. Järkevintä on selvittää digitoitavien nuottien tekijänoikeusstatukset niin tarkasti kuin mahdollista ja luoda kuvailujärjestelmään toiminta, jonka avulla järjestelmään piilotetut suojatut teokset vapautuisivat automaattisesti tekijänoikeuksien rautessa.

Toteutus: haasteellinen, osin vaikea.

7.7 Avaus: Digi

Vaikka Digiä ei ehditty käyttäjänäkökulmasta testata, vaikuttaisi se kuitenkin luontevimmalta alustalta nuottiaineiston avaamiseksi. Digin soveltuminen ja siihen liittyvät kehitystarpeet voitaisiin

kuitenkin selvittää jatkohankkeessa Pacius-nuotteihin liittyvällä käyttäjäkyselyllä. Suhde Finnaan on selvitettävä.

Digitoidun nuotin tekijänoikeudellinen suoja-aika raukeaa, kun yhteisteoksen kaikkien tekijöiden kuolemasta on kulunut vähintään 70 vuotta. Raukeamisen automaatiotoiminta on jo Nuotti-Digissä vireillä. Käytännössä suojatut teokset siis piilotetaan järjestelmään odottamaan sitä päivää, kun suoja raukeaa ja nuotit voidaan julkistaa vapaasti. Suojatut nuotit ovat esillä vapaakappalekirjastojen työasemilla. Keskeinen, aiemmin mainittu ongelma liittyy siihen, että monien nuottien kohdalla tietoa suoja-ajan päättymisestä ei ole.

Toteutus: mahdollinen.

7.8 Ehdotus jatkosuunnitelmaksi

Pilotti toi esille prosessin ongelmakohdat, mutta ei ratkaissut niitä. Lisätyötä vaativia kohteita on kymmenkunta, ja niiden priorisointi edellyttää laajempaa keskustelua. Kullekin kohdalle pitäisi selvittää aikatarve, rahoitustarve ja oletettavat tulokset. Lisäksi olisi suositeltavaa, että seurattaisiin kansainvälistä kehitystä, esimerkiksi osallistumalla ISMIR-konferensseihin.

1. Kokoelmatyö: Selvitetään Violan, käsikortiston ja kokoelmahavainnoinnin avulla ennen vuotta 1880 julkaistujen nuottien määrä (tekijänoikeusvapaata arviolta 99,9 %). Kyse on ehkä muutamasta sadasta nuotista. Työmäärä: 2 htkk.
2. Tekijänoikeustyö: Selvitetään, löytyykö kokoelmasta sellaisia tekijänoikeusvapaata kokonaisuuksia, joiden irrottaminen digitointia varten ei aiheuta riskiä kokoelmanhallinnalle. Lisäksi voitaisiin arvioida, kuinka paljon autonomian ajan nuottiaineistosta on suojattua ja millaisia tekijänoikeudellisia neuvotteluja kokonaisuuden avaaminen vaatisi. Työmäärä: 1 htkk + 3 htkk.
3. Tekninen työ 1: Jatketaan optisen tekstintunnistuksen (OCR) kehittämistä etenkin sanoitusten tavutusten osalta ja selvitetään optisen musiikintunnistuksen (OMR) toimintaa. Työmäärä: arvioitava erikseen.
4. Tekninen työ 2: Varmistetaan, että aineisto avautuu automaattisesti julkaisujärjestelmään, kun tekijänoikeudellinen suoja-aika päättyy. Työmäärä: arvioitava erikseen, luultavasti vähäinen.
5. Kuvailutyö 1: Perustetaan työryhmä, joka käy tarkemmin läpi eri metadatajärjestelmien ja ohjelmien säännöt ja keskinäiset kommunikoinnit. Työryhmässä oltava ainakin seuraavia asiantuntijoita: Viola/Melinda, Fennica, DocWorks, RIT, Finna, Digi, mahdollisesti myös Doria, Koha, Asteri ja Haka. Työmäärä: arvioitava erikseen.
6. Kuvailutyö 2: Kuvailaan kesken jäänyt aihealue ”laulu ja piano” loppuun. Laajempi tavoite voisi olla kuvailumäärän nostaminen 32 prosentista 50 prosenttiin. Työmäärä

laajemmalle tavoitteelle: 150 nuottikotelo = 225 henkilötyöpäivää. Lisäksi tulisi harkita automaattisen kuvailun testaamista.

7. Digitointi: Rajataan jokin aikakausi, tekijä tai aihealuokka kehityshanketta varten. Selvitetään ja täydennetään tekijätiedot kuvailujärjestelmään ja digitoidaan kokonaisuus. Aihealuokka (esim. kamarimusiikki, n. 150 nuottia eli 1500 sivua; lastenmusiikki, n. 450 nuottia eli 4 500 sivua) on helppouden ja turvallisen käsittelyn kannalta suositeltavin vaihtoehto, mutta toisaalta yhdestäkään aihealukasta ei löydy tekijänoikeudellisesti täysin vapaata kokonaisuutta. Pitkän tähtäimen digitointitavoitteena voisi olla puolet nuottikokonaisuudesta eli noin 15 000 nuottia. Työmäärä: kuvailutäydennys arvioitava erikseen + digitointi hinnaston mukaan.
8. Avaus: Selvitetään Nuotti-Digin toimivuus pienimuotoisella Pacius-nuottien käyttäjäkyselyllä ja järjestetään talon omille asiantuntijoille työpaja. Työmäärä: 0,5 htkk.
9. Tutkimustyö: Tarjotaan pilottiaineisto jollekin tutkimusryhmälle, jolla on valmiudet tutkia aineistoa digitaalisen humanismin menetelmin ja joka tekee hankkeelle kehitysehdoituksen. Työmäärä: arvioitava erikseen.
10. Julkaisu ja viestintä: Pilottiraportti on julkaistavissa, tarvittaessa valokuvien kera. Lisäksi hankkeesta kannattaisi kirjoittaa artikkeli musiikin-, historian- tai kulttuurintutkimusta koskevaan tieteelliseen julkaisuun. Hanketta on myös mahdollista esitellä tutkijataapaamisissa ja muissa tapahtumissa. Työmäärä: 1 htkk.

Tuotantovalmius vaatii ainakin yhden kehityshankkeen lisää, todennäköisesti kaksi. Vanhoja nuotteja koskevan hankkeen kokonaiskuva voisi olla seuraavanlainen:

1. Suunnitteluvaihe valmistunut 2018
2. Pilottiprojekti valmistunut 2019
3. Kehityshanke 2019–2020: järjestelmien valmius, vanhimpien nuottien digitointi, optinen tunnistus
4. Kehityshanke 2021–2022: kuvailun automatisointikokeilu, aihealukan digitointi
5. Tuotanto 2023– .

8 Ajatuksia rahoituksesta

Jatkorahoitusta voidaan hakea useilta tahoilta, esimerkiksi Kordelinin säätiön suuret kulttuurihankkeet -hausta. Toinen hyvä vaihtoehto on lähestyä Jane ja Aatos Erkon säätiötä, joka tukee isoja tutkimushankkeita, toisinaan myös musiikkivetoisia projekteja.

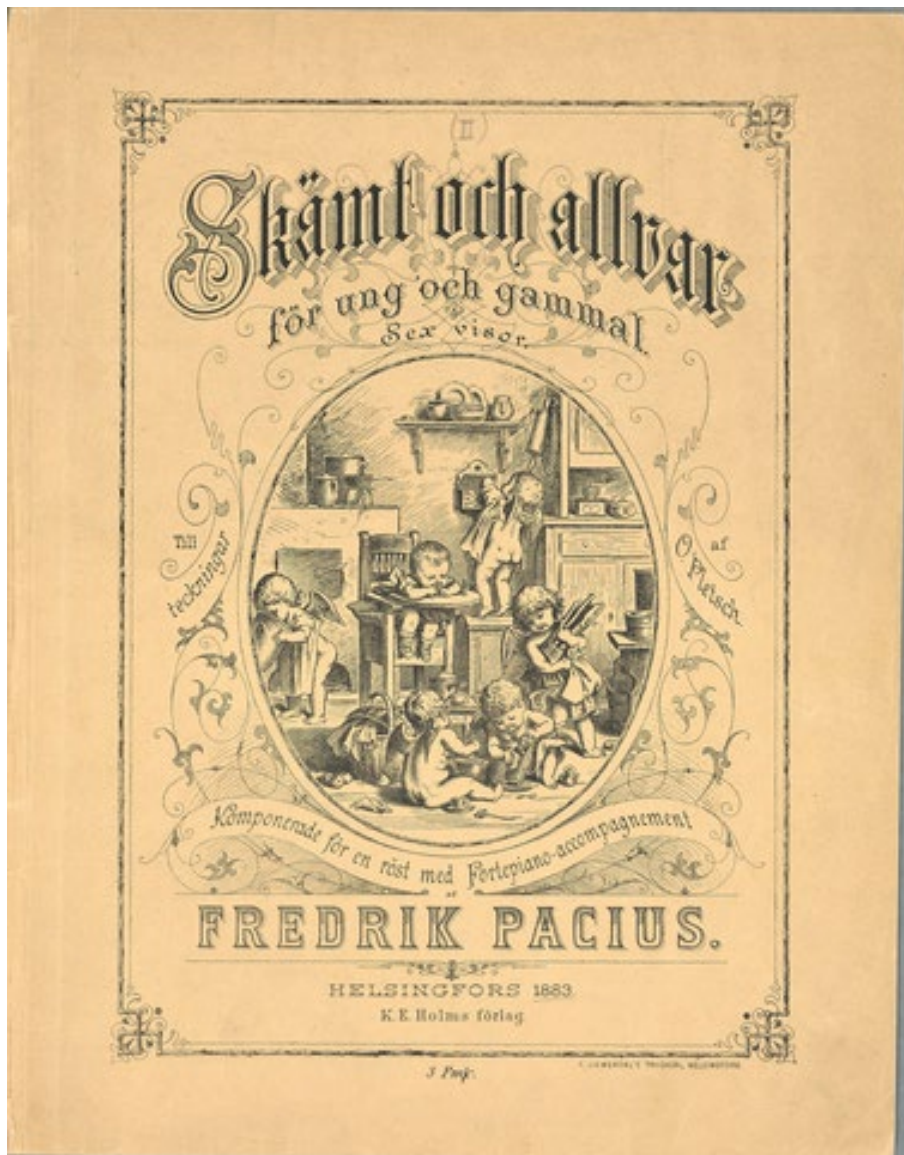
Rahoitushakuun on tehtävä päätös siitä, millainen digitointikonaisuus kannattaisi valita. Nuottikokoelman kehittämistä koskevassa suunnitelmassa (liite 1) talvella 2018 suosituksena oli, että keskitytään johonkin aihealueeseen, esimerkiksi kamarimusiikkiin, lastenmusiikkiin tai puhalinmusiikkiin. Myöhemmin keskusteltiin säveltäjistä ja tietyistä ajanjaksoista.

Pilotin perusteella kokoelman ”monisuojuuksen” purkaminen ei ole isossa mittakaavassa realistinen ajatus, ja paras vaihtoehto onkin digitoida jokin aihealue. Kaikkein varhaisimpien nuottien valinta digitointiin voisi olla mahdollinen, sillä nuotteja on rajallinen määrä. Puutteellisen luetteloinnin ja aiheuokkaperusteisen järjestelyn vuoksi eri aikakausien nuottien määrää ei tässä hankkeessa pystytty tarkkaan arvioimaan.

9 Kiitokset

Kansalliskirjasto kiittää Aue-Säätiötä tuesta ja kannustuksesta nuottidigitoinnin pilottihankkeen toteuttamiseksi. Pilottihanke on avannut ainutlaatuisella tavalla digitointiprosessin luonnetta ja siihen liittyviä ongelmia. Tulokset rohkaisevat Kansalliskirjastoa kartoittamaan projektin jatkoa.

Projektikoordinaattori Janne Mäkelä kiittää kaikkia pilottihankkeessa mukana olleita asiantuntijoita. Kiitokset erityisesti Jerry Jantuselle, Pirjo Karppiselle ja Tarja Lehtiselle. Pilotointityötä ja raporttia varten arvokkaita kommentteja antoivat lisäksi Jussi-Pekka Hakkarainen, Pekka Heikkinen, Minna Kaukonen, Jukka Kervinen, Mika Koistinen, Juha Korvenpää, Pasi Koste, Pekka Lampinen, Johanna Lilja, Tapani Moisio, Inka Myyry, Tuula Pääkkönen, Leena Saarinen, Liisa Savolainen, Petri Tuovinen ja Marleena Vihakara.

Nuottipilottihanke: tiivistelmä

Kansalliskirjaston nuottikokoelman vanha osa sisältää noin 30 000 julkaistua nuottia vuosilta 1801–1976. Nuoteista on kuvailtu kansallisdiskografia Violaan 32 prosenttia. Kehittämissuunnitelmassa talvella 2018 ehdotettiin kuvailun jatkamista, digitointia, avaamista internetiin ja tekijänoikeuksien selvittämistä. Prosessia päätettiin testata pilottihankkeella, johon valittiin säveltäjä Fredrik Paciuksen nuotteja. Aue-Säätiö tuki hanketta lahjoittamalla täydentävää rahoitusta Kansalliskirjaston kulttuuriperintörahostolle.

Pilotoinnin vaiheet

1. Toukokuu–elokuu 2018: Pacius-nuotteja poimittiin eri aihealueista 122 kappaletta. Digitointiin seulottiin 39 nuottia vuosilta 1838–1959. Kriteerinä oli sisällön, ulkoasun ja tekijyyksien monipuolisuus. Tekijöitä ovat säveltäjän lisäksi sovittaja, sanoittaja, kääntäjä ja kuvittaja. Tekijänoikeussuojien statukset selvitettiin. Nuotit kuvailtiin puuttuvien osin Viola-tietokantaan, koodattiin RIT-seurantajärjestelmään, pakattiin konservaattorin ohjeiden mukaan ja lähetettiin digitoitavaksi Kansalliskirjaston Mikkelin toimipisteeseen.

2. Elokuu–lokakuu 2018: Aineisto skannattiin, jälkikäsiteltiin ja testattiin. Skannaus ja jälkikäsitely eivät tuottaneet ongelmia. Testaus keskittyi nuottien sanoituksiin ja tekstintunnistukseen (OCR). Nuotintunnistusta (OMR) ei pystytty tekemään. Nuotit palautettiin Kansalliskirjastoon.

3. Lokakuu 2018–tammikuu 2019: Ongelmakohtia käytiin läpi. Sanoitusten tavujen poisto ja OCR olivat aikaavieviä mutta mahdollisia. OMR todettiin erittäin kiinnostavaksi. Suurimmat epäselvyydet liittyvät siihen, miten erilaiset metadatajärjestelmät (Viola/Melinda, Fennica), digitointiin liittyvät ohjelmat (DocWorks, RIT), julkaisujärjestelmät ja hakupalvelut (Digi, Doria, Finna) suhteutuvat toisiinsa. Muut keskeiset haasteet liittyvät tekijänoikeuksien selvittämiseen ja nuottien poimintaan moninkertaisen kokoelmasuojauksen takaa. Hankkeen päätteeksi pilottinuotit asetettiin Digi-testialustalle. Käyttäjätestiä ei ehditty tehdä.

Tulokset

1. Kuvailutyö: 80 nuottijulkaisun kuvailut Viola-diskografiaan.
2. Digitointimäärä: 39 nuottijulkaisua (1070 sivua).
3. Avaaminen: 25 tekijänoikeusvapaata nuottia Digi-palvelussa, 14 vapaakappalekirjastojen työasemilla.
4. Työmäärä: Noin 3 henkilötyökuukautta. Hanke pysyi aikataulussa ja budjetissa.

Yhteenveto: tuotantovalmiuteen siirtyminen vaatii lisää kehitystyötä.

Ehdotuksia hankkeen jatkoksi

1. Kokoelmatyö ja digitointi: Valikoidaan nuotteja digitoitavaksi aihealueittain tai muilla perusteilla. Kartoitetaan tekijänoikeusvapaita aineistoja.
2. Kuvailu: Perustetaan työryhmä, joka käy tarkemmin läpi eri järjestelmien ja ohjelmien suhteet. Kuvailun kesken jäänyt aihealue "laulu ja piano" loppuun ja resurssien mukaan muita aihealueita. Selvitetään tekijätiedot entistä tarkemmin. Testataan automaattista kuvailua.
3. Tekninen työ: Jatketaan OCR:n ja OMR:n kehittämistä, selvitetään tekijänoikeussuojan raukeamistoiminta.
4. Avaus: Toteutetaan nuotti-Digin käyttäjäkysely ennen uuden aineiston avaamista.

Janne Mäkelä 14.2.2018

Työsuunnitelma Kansalliskirjastolle

Äänenavauksia: Vanhimmat suomalaiset nuottijulkaisut verkkoon

Tiivistelmä

Kaksi kuukautta kestäneen suunnitteluhankkeen kohteena Kansalliskirjastossa olivat vapaakappaleina saadut nuottijulkaisut vuosilta 1801–1976. Nuotit on varastoitu Luolaan, ja niitä on arviolta 25 000. Noin 32 prosenttia nuoteista on kuvailtu Violaan. Vanhat luettelokortit on digitoitu ja julkaistu Doriassa.

Selvitin kokoelman käytettävyyden parantamista. Olin yhteydessä eri sidosryhmiin (mm. kuvailu, digitointi, konservointi, tutkimus, musiikinopetus, kulttuuriperintö). Pidin hankkeen aikana työpäiväkirjaa ja otin kokoelmasta valokuvia.

Työsuunnitelman pohjaksi tein muutamia havaintoja: Nuotteja on säilytetty asianmukaisesti, ja niiden kunto on pääosin hyvä. Toisekseen kokoelma on kansallisesti merkittävä. Nuottijulkaisut liittyvät musiikin lisäksi muun muassa kirjallisuuden, kuvataiteen, teatterin ja kustannustoiminnan historiaan. Tietoisuus nuottikokoelmasta on kuitenkin heikkoa potentiaalisten käyttäjäryhmien (tutkijat, muusikot, musiikinopettajat, musiikinharrastajat) keskuudessa. Neljänneksi kokonaisuudesta on haastavaa eritellä tekijänoikeudellisesti vapaita aineistoja. Nuotit on pääosin järjestetty aihealueittain, aineistot ovat pääosin yhteisteoksia (tekijöinä säveltäjä, sanoittaja, kääntäjä, sovittaja, kuvittaja) ja suurin osa kuuluu edelleen tekijänoikeussuojan piiriin.

Keskeiset ehdotukset työsuunnitelmaksi:

* Kuvailu: Aineiston saatavuuden parantamisen kannalta Viola-kuvailun jatkaminen on tärkein toimenpide. Ennen kuvailun jatkamista on otettava huomioon Digi-profiilin luomiseen liittyvät vaatimukset. Resurssitarve: koko aineiston kuvailu 39 htkk.

* Digitointi: Digitoidaan valikoiden aihealuekokonaisuuksia, esimerkiksi duetot, kamarimusiikki, kuorot, lastenmusiikki ja puhallimet. Tarvittaessa konservattorit tarkastavat digitointiin menevän aineiston. Resurssitarve: arvioidaan erikseen.

* Avaaminen: Tähdätään autonomian ajan julkaisujen asettamiseen Digi-palveluun, mutta keskitytään aluksi ajanjaksoon 1801–1880, josta voidaan tällä hetkellä varmuudella avata ilman sopimusneuvotteluja 99 %. Resurssitarve: arvioidaan erikseen.

* Tekijänoikeusluettelo: Kuvailusta ja digitoidusta aineistosta on eriteltävä tekijänoikeusvapaat nuotit. Hyödynnetään suunnitteluvaiheessa luotua noin 700 nimen henkilöluetteloa, josta selviää tekijänoikeussuojan päättymisten ajankohtia. Jatketaan luettelon täydentämistä ja suunnitellaan sen teknistä kytkemistä järjestelmään. Resurssitarve: 1 htkk, tekninen suunnittelu arvioidaan erikseen.

* Pilottivaihe: Kuvailun, digitoinnin ja avaamisen kolmikantatyö testataan ja hiotaan käyttämällä aineistoa, joka on fyysisesti, sisällöllisesti ja ajallisesti mahdollisimman monipuolinen, esim. kuorolaulut tai säveltäjistä Crusell tai Pacius. Resurssitarve: 3 htkk / arvioidaan erikseen.

* Rahoitus: Haetaan pilottivaiheen jälkeen 2–3 vuoden rahoitusta eri säätiöiltä. Käytetään haussa hyväksi tätä työsuunnitelmaa ja siihen sisältyvää raporttia sekä pilottivaiheen kokemuksia.

* Muuta: 1. Nostetaan kokoelman profiilia järjestämällä seminaari, näyttely tai konsertti. 2. Kytetään hankkeeseen tutkimustoimintaa. 3. Selvitetään musiikkikäsikirjoitusten kytkeminen hankkeeseen. 4. Varaudutaan Jean Sibeliuksen tekijänoikeuksien vapautumiseen 2028.

Tehtävänanto

Aloitin työt 1.12.2018 ja sain seuraavan evästyksen suunnittelua varten:

Kansalliskirjaston nuottijulkaisujen kokoelma sisältää taide-, kansan-, ja populaarimusiikin nuotit vuodesta 1801 alkaen. Nuottijulkaisut on kuvailtu Viola-tietokantaan systemaattisesti vuodesta 1977 lähtien. Tätä ennen julkaistujen nuottien tiedot puuttuvat tietokannasta suurelta osin, minkä vuoksi aineiston käyttäminen on hankalaa. Tutkijat ovat jo kauan toivoneet nuottien käytön helpottamista. Nuottijulkaisujen saatavuuden parantaminen on myös muun muassa musiikin harrastajille, opiskelijoille ja esittäjille.

Ennen vuotta 1977 julkaistujen nuottien kokonaismäärä on suunnilleen 25 000. Lähtöarvion mukaan noin tuhannen nuotin tekijänoikeudet ovat rauenneet, ja tämä kokonaisuus voidaan asettaa vapaaseen verkkokäyttöön. Säveltäjistä esimerkiksi Fredrik Pacius, Erkki Melartin, Oskar Merikanto, Robert Kajanus ja Toivo Kuula eivät enää kuulu tekijänoikeussuojan piiriin.

Pitkän tähtäimen tavoite hankkeessa on tekijänoikeusvapaiden nuottijulkaisujen löytyvyyden, identifioinnin ja saatavuuden parantaminen ja nuottien asettaminen vapaaseen verkkoon. Lisäksi hankkeessa varmistetaan nuottijulkaisujen säilyminen. Kokonaishanke jakautuu neljään osaan:

1. Tekijänoikeusvapaan aineiston kokoaminen ja oikeuksien selvittely.
2. Nuottijulkaisujen kuvailu Violaan.
3. Digitointi ja konservointi.
4. Digitoidun aineiston avaaminen verkkoon.

Suunnittelun työvaiheet

Aloitin suunnittelutyön 1.12.2017 tutustumalla työyhteisöön, fasiliteetteihin ja tehtäviini. Lisäksi ensimmäisen työviikon aikana minulle esiteltiin Kansalliskirjaston kokoelmia, myös Luola 3:ssa sijaitseva nuottikokoelma. En ryhtynyt heti käymään kokoelmaa läpi vaan hankin taustatietoja: luin nuotteihin liittyviä artikkeleita ja teoksia, kartoitin muiden muistiorganisaatioiden nuottikokoelmia ja digitointihankkeita ja keskustelin ja viestittelin yhteistyökumppaneiden ja sidosryhmien edustajien kanssa. Lisäksi selvittelin tekijänoikeuskysymyksiä ja ryhdyin kokoamaan

tekijänoikeussuojasta vapautuneiden säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja kuvittajien nimilistaa. Tarkistin netissä olevia vapaita nuottiaineistoja.

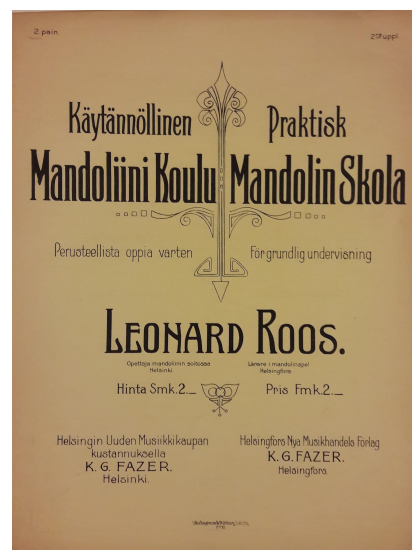
Vietin suunnilleen puolet työajastani joulukuun lopulla 2017 ja tammikuussa 2018 Luolassa ja kävin aineistoa läpi. Otin valokuvia ja tein muistiinpanoja kokoelman eri osista. Kansalliskirjastossa on myös muita nuottikokonaisuuksia, merkittävimpänä tietenkin niin sanotun Viola-aikakauden nuotit eli julkaisut vuodesta 1977 eteenpäin ja toisaalta esimerkiksi Hotelli Kämpin kokoelma, joka sisältää noin 4 000 orkesterinuottia 1900-luvun vaihteesta. Molempia kokoelmia säilytetään asianmukaisesti. Kämpin nuottien kunto on pintapuolisen silmäilyn perusteella kohtalainen.

Nuottikokoelma 1801–1976: yleistä luonnehdintaa

Vapaakappaleisiin perustuva pre-Viola-nuottikokoelma on järjestetty kahteen osaan: Vuosien 1801–1966 nuottijulkaisujen signumit noudattavat aiheenmukaista järjestystä. Aiheluokkia on 27, esimerkiksi amerikansuomalaiset, kuorot, oopperat ja tanssimusiikki (ks. LIITE). Vuosien 1967–1976 nuotit ovat aakkosjärjestyksessä tekijän tai nimekkeen mukaan.

Kokoelmasta on kuvailtu Violaan noin 32 %. Kuvailua on tehty vuosien varrella resurssien niin salliessa, esimerkiksi tanssimusiikkinuotit on luetteloitu kymmenkunta vuotta sitten. Kuvailu on painottunut edellä mainittuun kokonaisuuteen 1801–1966, josta Violassa noin 42 %. Vuosien 1967–1976 nuotteja ei ole Violassa ollenkaan.

Kokoelmasta on olemassa tekijäkortisto. Se on digitoitu PDF-muotoon ja asetettu saataville Kansalliskirjaston Doria-palveluun. Tekijäkortisto sisältää 23 458 aakkostettua korttia säveltäjien, sovittajien, sanoittajien ja osin teosnimikkeiden mukaan. Koska sanoittajien mukaan luetteloidut kortit ovat ns. viittauskortteja, julkaistujen nuottinimikkeiden määrä on pienempi kuin korttien määrä. Toisaalta esimerkiksi lisäpainoksia ei ole luetteloitu erikseen. Niinpä esimerkiksi 27 painokseen yltäneestä Leonard Roosin *Mandoliinikoulusta* on vain yksi luettelokortti. Kaikkienensa nuottikokoelmassa on nimikkeitä eri painoksineen arviolta lähes 25 000.

Julkaisujen määrä on kokonaan toinen asia kuin teosnimikkeiden määrä. Yksi esimerkki: aiheluokassa "duetot" kotelo A–K sisältää 38 julkaisunimikettä. Yhdessä nuottijulkaisussa on keskimäärin kaksi sävelteosta, mutta onpa kotelossa myös laaja joululaulujen kokoelma (kahtena painoksena). Kotelo sisältää siis yhteensä noin sata sävelteosta.

Käytännössä nuottikokoelmaan siis kuuluu moninkertainen määrä tietueita kortistonimikkeisiin verrattuna. Muutamissa signumeissa (esimerkiksi "kokoelmat" ja "koulut") yhteen nuottijulkaisuun voi sisältyä jopa viitisenkymmentä sävellystä tai katkelmaa eri tekijöiltä.

Nuottijulkaisuista 1801–1966 on tekijäkortiston lisäksi olemassa paikkakortisto, joka noudattaa alkuperäistä signum-järjestystä. Tekijäkortiston tavoin se on digitoitu PDF-muotoon ja löytyy Kansalliskirjaston Doria-palveusta. Signum-väli Kuorolaulut 2 – Orkesteri 3 (ks. LIITE) on kuitenkin syystä tai toisesta jäänyt asettamatta Doriaan.

Kokoelmasta on siis olemassa digitaalista tietoa, työ on hyvällä alulla. Itse aineistoja eli painonuohteja sen sijaan ei ole digitoitu muuten kuin satunnaisesti on-demand-pohjalta. Miten siis pitäisi jatkaa? Ennen kuin teen ehdotuksen, tarjoan perusteeksi neljä havaintoa kokoelmasta.

Ensimmäinen havainto: säilytys kunnossa

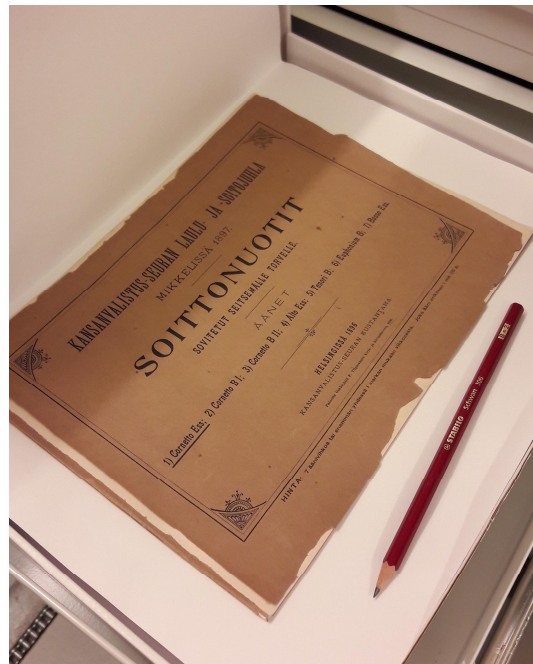
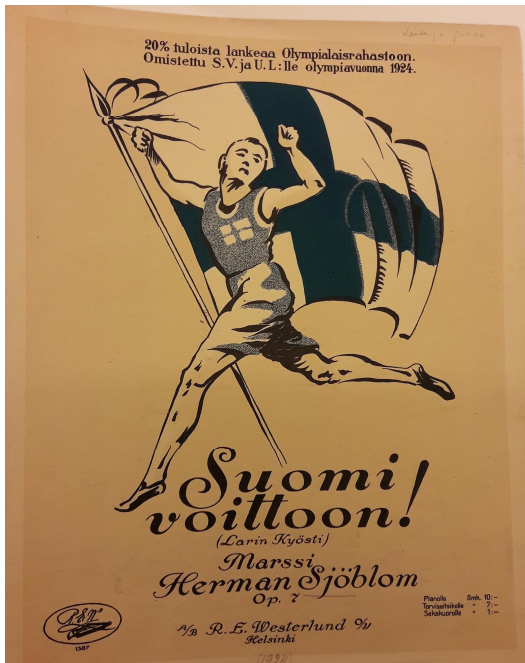
Nuotteja on säilytetty asianmukaisesti vaakatasossa ja hyvässä järjestyksessä Kansalliskirjaston Luola 3:ssa. Nuotit ovat metallikaapeissa vetolaatikoissa. Kussakin vetolaatikossa on 2–3 pahvikoteloja, joiden sisällä on vaihteleva määrä nuottijulkaisuja. Joihinkin koteloihin on mahtunut vain pari paksua nidettä, joissakin voi olla jopa sata erillistä nuottiliuskaa. Koteloiden on noin 832 (osa koteloiden oli laskentavaiheessa tutkijakäytössä tai muussa käytössä). Keskimäärin yhdessä kotelossa on arviolta 25–30 nuottijulkaisua.

Vähänkin huonokuntoisimmat nuotit on asetettu happovapaan suojalehden sisään. Konservattorien arvion mukaan säilytys on ollut esimerkillistä.

Kokoelma sisältää suhteellisen tuoreita painotuotteita, joita ei ole käytetty paljon. Suurin osa nuoteista onkin lähtökohtaisesti hyvässä kunnossa. Joukossa on kuitenkin useita satoja kappaleita sellaisia nuotteja, joiden tutkimuskäyttöön liittyy aineiston vahingoittumisriskejä. Osa 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen nuoteista on hapertunutta ja kellastunutta. Liepeissä saattaa esiintyä

repalevaurioita. Niitit ovat paikoin ruostuneet, lehdet irronneet. Mahdollisia homevaurioita ei juurikaan tullut vastaan, ei ainakaan aktiivivaiheessa olevia vaurioita.

Mielenkiintoisena havaintona voidaan todeta, että uudemmissa aineistoista monet 1940-luvun jälkipuolen julkaisut ovat heikkolaatuisia. Syynä on kaikesti ollut paperipulan aiheuttama säästeliäisyys julkaisutuotannossa. Konservattorien näkemyksen mukaan sama laadunheikentymisen ilmiö on havaittavissa teollisen paperinvalmistuksen yleistymisen aikoihin 1800-luvun loppupuolen julkaisuissa.

Aineiston on hyvä kulkea konservattorien tarkastuksen läpi, ennen kuin sitä ryhdytään digitoimaan. Yleisesti ottaen konservointia tarvitaan kuitenkin vain harkinnanvaraisesti. Lähinnä kyseeseen tulee metalliniittien poisto, paperin pesu ja repeämien paikkaaminen.

Toinen havainto: ei vain musiikintutkimusta varten

Kokoelma on kansallisesti merkittävä. Ennen kaikkea se on monipuolinen! Nuottijulkaisut liittyvät musiikin lisäksi muun muassa kirjallisuuden, kuvataiteen, teatterin ja kustannustoiminnan historiaan. Etenkin 1890–1920-luvuilla – teollisen paperinpainatuksen läpimurron jälkeen ja ennen äänilevyn yleistymistä – nuottijulkaisu oli keskeisin musiikin jakelumuoto Suomessa ja sillä oli merkittävä rooli vielä pitkään tämän jälkeenkin. Nuottijulkaisut sisälsivät nuottikirjoituksen lisäksi usein erilaisia ohjeistuksia, johdantotekstejä, sanoituksia ja kuvitusta, joiden roolia ei ole juurikaan pohdittu alan tutkimuksissa. Millaista yhteistyötä käytiin säveltäjien ja sanoittajien välillä niin Suomessa kuin myös kansainvälisesti? Keitä olivat kuvittajat?

Kokoelma kumoaa harhakäsityksen, jonka mukaan nuottijulkaisuja voidaan käyttää vain perinteisessä musiikintutkimuksessa. En halua tällä väitteellä vähätellä kokoelman tarjoamia mahdollisuuksia musikologeille, päinvastoin, heille on tiedossa loputtomasti työsarkaa. Pari esimerkkiä: Millaisia sovituksia eri aikoina ja eri julkaisijoiden toimesta on tehty Fredrik Paciuksen *Maamme*-laulusta? Tai milloin, miten ja miksi sointumerkinnot alkoivat yleistyä soitonoppaissa?

Kokoelmasta avautuu erilaisia temaattisia näkökulmia muun muassa aatevirtauksiin, kasvatusihanteisiin ja kansainvälisyyteen, poliittisista äänenpainoista puhumattakaan. Miten esimerkiksi fennomania ilmeni nuottijulkaisujen ulkoasussa? Nuotit tarjoavat mahdollisuuksia myös muulle kuin humanistiselle ja yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle. Nuottikokoelmaa voi hyödyntää vaikkapa tarkasteltaessa paperinvalmistuksen, painatuksen ja typografian historiaa tai analysoitaessa värien yleistymistä painotuotteissa.

Kolmas havainto: Luolaan hautautunut

Kokoelman käytettävyys on ollut heikkoa. Tietoisuus nuottikokoelmasta on surkeaa potentiaalisten käyttäjäryhmien (tutkijat, muusikot, musiikinopettajat, musiikinharrastajat) keskuudessa. Vaikka kokoelmasta on julkaistu pdf-kortisto, sen olemassaolo tuli suunnitteluhankkeen aikana yllätyksenä alan toimijoille.

Tutkijoista Vesa Kurkela on aiemmin käyttänyt nuotistoa muun muassa kirjoittaessaan musiikkikustannuksen historiaa. Hänen mielestään hyvä kohde digitoinnille ja avaamiselle olisivat autonomian ajan nuotit "tai ainakin sinne saakka kuin copyright sallii". Kokoelma ei olisi kovin laaja, mutta kulttuurihistoriallisesti ainutlaatuinen. Kurkela on ehdottanut tätä jo noin 20 vuotta sitten. "Tietysti jo pelkkä täydellinen luettelo on tärkeä, mutta huomattavasti enemmän tutkimusta edistäisi se, että pääsisi katselemaan pampuloita omalta koneelta. Se on nykyaikaa."

Neljäs havainto: haasteita tekijänoikeuksien kanssa

Kokonaisuudesta on haastavaa eritellä tekijänoikeudellisesti vapaat aineistot. Syitä on kaksi: Ensinnäkin nuotit on järjestetty aihealuokittain, osin myös tekijän ja teosnimikkeen mukaan. Toisekseen suurin osa kokoelmasta kuuluu edelleen tekijänoikeussuojan piiriin. Teoksen suoja-aika on voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Nuotit ovat paljolti yhteisteoksia (tekijöinä säveltäjä, sanoittaja, kääntäjä, sovittaja, kuvittaja, julkaisija), mikä vaikeuttaa aineiston asettamista vapaaseen käyttöön. Esimerkiksi kansikuvittajia ei ole useinkaan identifioitu, lisäksi sovittajan ja kokoajan rooleja on joissakin tapauksissa vaikea hahmottaa. Harmaata aluetta on myös se, että vaikka itse julkaisunimike olisikin tekijänoikeusvapaa, niin takakannessa saattaa olla useiden tahtien mittaisia näytteitä suosituista nuottijulkaisuista, jotka voivat olla suojattuja (esim. Järnefelt, Sibelius).

Oman haasteensa tuovat musiikkikustantajat, jotka epäilemättä mielellään näkevät, että heillä on oikeus määrittää julkaisemiensa aineistojen jatkokäyttöä. Esitin muutamalle tutkimusalan ja tekijänoikeuden asiantuntijalle kuvitteellisen ongelman, joka mielestäni valottaa kustantajien oikeuksiin liittyviä haasteita: "Saanko uudelleenjulkaista tai laittaa nettiin Oskar Merikannon (1868–1924) nelisivuisen pianonuotin vuodelta 1930? Nuotissa ei ole sanoituksia eikä kuvitusta. Alkuperäinen julkaisija on Fazer, joka on vuonna 1960 ottanut nuotista näköisuusintapainoksen."

Millaisia ratkaisuja Merikanto-dilemmaan ehdotettiin? Tekijänoikeus.fi-palvelusta ei saanut selvää vastausta, tutkija kehotti ottamaan yhteyttä musiikkikustantajiin ja tekijänoikeusasiantuntija Heikki Poroila ja lakimies Pekka Heikkinen painottivat, että nuotinkustantajilla ei ole ikuista nautintaoikeutta. Poroilan mielestä aikanaan solmittu kustannussopimus päättyy, kun tekijänoikeudet raukeavat. Se ei tietenkään estä kustantajaa julkaisemasta nuottia uudestaan – vapaata aineistoahan saa julkaista kuka tai mikä vaan.

Merikanto-tapauksessa kyse ei ollut yhteisteoksesta. Mitä enemmän tekijöitä, sitä enemmän oikeuksia. Poroila muistutti, että suurimman ongelman muodostavat nuottien kannet, jotka monessa tapauksessa ovat taideteoksina suojattuja, jos vain tekijä tiedetään.

Tarkoituksena oli siis alustavasti selvittää, mitä tapahtuu, jos ryhdytään avaamaan teoksia, joihin kustantajilla on mahdollisesti vahva intressi vielä vuosikymmeniä alkuperäisen julkaisemisen jälkeen. Kysymys ei ole täysin teoreettinen. Fazer esimerkiksi otti vielä 1900-luvun lopulla uusintapainoksia vuosikymmeniä vanhoista lastenlaulukokoelmista ja soitonoppaista.

Tilannetta voi verrata äänitejulkaisutoimintaan. Äänitealalla tekijänoikeusryhmiä on itse asiassa kirjavampi määrä (säveltäjä, sanoittaja, sovittaja, kansitaiteen tekijä, valokuvaaja, esittäjät, tuottajat) kuin nuottipuolella, mutta järjestelmä sen sijaan on selkeämpi. Tekijänoikeuslaissa on määritelty äänitteitä koskevat tekijänoikeudet ja lähioikeudet ja niiden kestot. Nämä säädökset

eivät koske nuottikustannusta. Vaikka nuottikustannus on musiikkibisnestä, tekijänoikeusnäkökulmasta nuotit ovat kirjallisia teoksia, eikä musiikkikustantajilla ole lähioikeutta. Toistaiseksi painonuottien käyttö- ja omistusoikeudesta ei ole tehty suurempaa ongelmaa – ehkä siksi että kustannusala on pientä ja kahden suuren yhtiön eli Warner/Chappell Music Finlandin ja Fennica Gehrmanin monopolisoimaa.

Jos ja kun Kansalliskirjasto ryhtyy laajamittaisesti digitoimaan ja avaamaan nuottiaineistoa, miten kustannusala reagoi tilanteeseen? Hurraa-huutoja ja samppanjakorkkien pokahteluja ei varmaankaan ole tiedossa... Kustantajat reagoivat kenties samalla tavalla kuin äänilevy-yhtiöt 2010-luvun alussa, jolloin erilaiset digitaaliset ilmaisupalvelut (YouTube, Spotify) yleistyivät ja söivät markkinoita perinteisiltä äänitetoimijoilta. Äänilevy-yhtiöt säilyttivät kontrollin tuotteisiinsa ryhtymällä julkaisemaan niitä itse vapaasti netissä. Näin teki muun muassa Warner Music Finland, jonka omistukseen on vuosikymmenien saatossa päätynyt suuri osa suomalaisen musiikin äänitehistoriaa. Warner digitoi kataloginsa osin julkisella rahalla ja Kansalliskirjaston avustamana ja avasi sitten paketin nettipalvelussaan.

Vapaat nuotit muualla

Mitä muita kontekstuaalisia seikkoja kuin tekijänoikeudet on otettava huomioon? Kenties ensin on digitoitava aineisto, joka on "kulttuurihistoriallisesti merkittävää"? Tai johon kohdistuu suurta kysyntää? Erilaisia digitoitokriteerejä on pohdittu muun muassa Digiwiki-palvelussa, enkä lähde niitä tässä sen syvällisemmin ruotimaan. Todettakoon kuitenkin, että kulttuuriperinnön merkittävyuden määrittäminen on usein hankalaa, sillä kulttuuria ja taidetta koskevat käsitykset ja arvostukset ovat alttiita muutoksille. Iskelmämusiikki oli 1980-luvulle asti toisarvoista viihdettä, mutta nykyisin se mielletään suomalaisten kansallisomaisuudeksi. Tutkimuksen näkökulmasta kaikki lähteet voivat olla merkityksellisiä. Ja mitä kysyntään tulee, niin Kansalliskirjaston nuottikokoelman kohdalla lähtökohtana on, että tutkimustarve nousee esiin vasta sitten, kun tieto kokoelmasta leviää ja aineiston saatavuus on parantunut.

Yhteen digitoitokriteeriin kiinnittäisin kuitenkin huomiota: päällekkäiseen toimintaan. Onko nuotteja digitoitu tai aiotaanko niitä digitoida muualla? Ja onko niitä avattu verkkopalveluihin?

Äänite- ja videojulkaisuja on viimeisen viidentoista vuoden aikana vyörynyt massiivisia määriä erilaisiin netti- ja digipalveluihin, mutta nuottiaineistoissa samaa ilmiötä ei ole koettu – epäilemättä siksi että käyttäjäkunta ja käyttötavat ovat rajallisempia. Jotain on kuitenkin tehty. Muista muistiorganisaatioista Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kirjasto on digitoinut lähes 1 200 nuottia. Niistä vapaasti saatavilla Doria-palvelussa on suunnilleen 1 000 nuottia. Noin 90 % näistä on säveltäjä Erkki Melartinin käsikirjoituksia. Kirjaston digitointi- ja julkaisutoiminta on tällä hetkellä satunnaista, eikä suuria digitointiprojekteja ole näköpiirissä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on digitoinut ja avannut jonkin verran 1800-luvun kansanlaulukokoelmia. Kansanmusiikki-instituutti, Musiikkiarkisto ja Music Finland eivät ole avanneet nuottijulkaisuja vapaaseen käyttöön, eikä niillä ole suunnitelmia tällaiseen toimintaan.

On helppo arvioida, että muilla kotimaisilla muistiorganisaatioilla ei ole intressiä eikä resursseja tuottaa verkkopalveluihin vanhoja digitoituja painonuohteja. Käytännössä verkkoaineistoa voivat tarjota joko vapaaehtoistoimijat tai kaupalliset toimijat (sekä myös ulkomaiset muistiorganisaatiot, joiden roolia ei kuitenkaan tässä suunnitelmassa ole arvioitu). Vapaaehtoistoimijoista oululainen Digitaalinen nuottikirjasto on julkaissut nettipalvelussaan digitaalisesti uudelleenkirjoitettuja tekijänoikeusvapaita nuotteja, joita on mahdollista lukea Sibelius-ohjelmalla. Kirjasto perustuu Kari Kuosmasen henkilökohtaiseen kokoelmaan. Joukossa on muun muassa joitakin Paciuksen, Collanin ja Crusellin teoksia. Palvelu on ollut toiminnassa ainakin kymmenkunta vuotta, mutta se ei ole laajentunut mitenkään merkittävästi viime vuosina.

Kanadalainen International Music Score Library Project on vuodesta 2006 julkaissut tekijänoikeuksista vapaita pdf-nuotteja (Kanadassa suojan kesto on 50 vuotta tekijän kuolemasta). Joukossa on 123 Sibeliusen teosta ja vaihteleva määrä muiden Suomessa vaikuttaneiden säveltäjien teoksia, esimerkiksi yksi Paciuksen sävellys, *Suomis sång*. Palvelun käyttö edellyttää pääsääntöisesti pientä maksua tai muuta kontribuutiota. Toinen suosittu pohjoisamerikkalainen sivusto Free Sheet Music ei tarjoa muita suomalaissäveltäjiä kuin Sibeliusa, jolta onkin sitten yhdysvaltalaisen tekijänoikeuslain nojalla (ennen vuotta 1923 rekisteröidyt teokset ovat vapaita) asetettu esille täysin ilmaiseen käyttöön 87 sävellystä.

Digitoituja nuottijulkaisuja voisivat Suomessa massiivisemmin tarjota vain kaupalliset toimijat. Nuottikustannusalalla vaikutti vielä 1900-luvun alkupuolella useita toimijoita, muun muassa Lindgren, Wasenius, Westerlund ja Apostol, mutta vähitellen ala ajautui Fazer Musiikin käsiin. Sotien jälkeen myös monet populaarimusiikin kustantajat, kuten Scandia, päätyivät Fazerille. Fazer ei enää toimi alalla, ja karkeasti jaoteltuna yhtiön julkaisema taidemusiikin katalogi on Fennica Gehrmanilla ja populaarimusiikki puolestaan Warner/Chappell Music Finlandin ja Otavan hallussa. Fennica Gehrman on digitoinut kataloginsa ja myy tarpeen mukaan kopioita eri tarkoituksiin.

Välttyäkseen päällekkäiseltä työltä (tai jopa konflikteilta) Kansalliskirjaston on nuottien digitointia ja avaamista kehitettäessä otettava huomioon ainakin Sibelius-Akatemian kirjasto ja etenkin kotimaiset musiikkikustantajat Fennica Gehrman ja Warner/Chappell (ja itse asiassa myös ulkomaiset kustantajat, sillä kokoelmassa on mittava määrä pohjoismaisten ja saksalaisten kustantajien julkaisemia nuotteja). Minulla ei ole tietoa, ovatko kustantajat oikeissa tehostaa digikatalogiensa tarjontaa, mutta yleisesti ottaen musiikin kustantamisessa painopiste on viime vuosikymmeninä siirtynyt nuottijulkaisuista esitys- ja tallentamiskorvauksiin.

Nuottien digipalvelutoiminta on Suomessa juuri nyt melko vähäistä. Toisin sanoen Kansalliskirjastolla on hyvin tilaa astua kentälle. Entä mitä kentällä odottaa?

Työsuunnitelma nuottikokoelman kehittämiseksi

Keskeisin ehdotus on, että tätä raporttia hyväksi käyttäen haetaan 2–3 vuoden rahoitusta kokoelman käytön kehittämiseksi. Rahoitusta voidaan hakea muun muassa Alfred Kordelinin säätiöltä, Suomen Kulttuurirahastolta ja Koneen säätiöltä. Niiden hakajat ovat syksyisin (Kordelinilla on lisäksi suurten kulttuurihankkeiden haku tammikuussa). Muitakin säätiöitä löytyy, mutta esimerkiksi Wihurin säätiö on viime vuosina "korvamerkinnyt" Kansalliskirjasto-tukensa Sibelius-tutkimukselle. Säätiöiden asiamiehien kanssa olisi neuvoteltava ennen hakua. Muitakin rahoituslähteitä voidaan hyödyntää, mutta en ole tässä vaiheessa suunnitelmatyötä kartoittanut niitä. Hakemuksiin on mahdollista saada tutkijoiden suosituksia esimerkiksi Sibelius-Akatemiasta.

Laajempaa rahoitusta varten on oltava näyttöä siitä, että jotain on jo tehty asian eteen. Tämä selvitystyöni on osa tätä Kansalliskirjaston "omaosuutta". Toinen tapa kartuttaa omaosuutta on toteuttaa pilottihanke. Alla on ehdotuksia toimenpiteille ja pohdintaa pilotoinnin käynnistämiseksi.

Kuvaillaan loputkin Violaan

Viola-kuvailun jatkaminen on tärkein toimenpide. Ensin on kuitenkin otettava huomioon Kansalliskirjaston Digi-palvelun PAS-vaatimukset. Nuoteille on rakennettava oma Digi-profiili. Mahdollisesti joitakin kuvailukäytänteitä on tarkennettava, erityisesti on huomioitava se, että aineiston avaamisen kannalta erityyppiset tekijätiedot (esimerkiksi kuvituksen tekijä tai soitonoppaisiin sisältyvät säveltäjänimet) tulevat mahdollisimman kattavasti esiin.

Violaan on nyt kuvailtu noin 270 pahvikotelollista nuotteja. Kuvailematta on 562 koteloa. Yhden kotelon kuvailuun menee aineistosta riippuen 1,5 työpäivää. Loppuaineiston kuvailemiseen menee siis arviolta 843 henkilötyöpäivää eli 39 henkilötyökuukautta (laskuperuste: 1 henkilötyökuukausi = 21,5 työpäivää). Sitä en tässä vaiheessa osaa sanoa, kuinka paljon resursseja tarvitaan jo kuvailtujen nuottien mahdollisiin tarkistuksiin ja lisäyksiin, jotta aineiston toimivuus Digissä olisi taattu.

Resurssitarve: 39 htkk.

Digitoidaan kokonaisuus

Kansalliskirjasto on vuonna 2015 digitoinut vanhaan nuottikokoelmaan liittyvät 30 000 luettelokorttia. Kortisto jakautuu kahteen kokonaisuuteen: aakkosellinen tekijäkortisto ja aihealuokkien mukainen paikkalipusto (joka koskee vain vuosia 1801–1966).

Itse nuotteja ei ole digitoitu kuin satunnaisesti, tarkemmasta määrästä ei ole tietoa. Ihanteellisinta olisi digitoida koko kokoelma, ainakin aihealuokittain järjestetyt nuotit vuosilta 1801–1966. Nykyresursseilla koko aineiston digitoinnin toteuttaminen on vaikeaa, eikä ole tässä vaiheessa edes osannut arvioida, millaiset kustannukset olisivat, jos kaikki 25 000 nuottijulkaisua digitoitaisiin (ja

osa konservoitaisiin). Niteet ovat hyvin erilaisia kooltaan, muodoltaan ja osin myös kunnoltaan. Sivumääriä on julkaisua kohden 1–100. Jos sivuja on keskimääräisesti 10 yhtä julkaisua kohden, nuottisivuja kertyy 250 000.

Millä perustein kokoelmaa tai sen osia sitten kannattaisi digitoida?

Vuonna 2010 laaditun Kansalliskirjaston digitointipolitiikan mukaan digitoinnin tärkeimpiä valintakriteerejä ovat kattavuus (kokonaisuudet esim. aineistotyypeittäin, aihealueittain, aikajaksoin tai sisällöllisesti), säilytyksen parantuminen, kysyntä ja sisältö (sivistyksellinen, kulttuurinen, historiallinen, esteettinen, viihdyttävä). Kirjaston digitointipolitiikassa todetaan myös se, että digitointiohjelman ulkopuolisista digitointihankkeista laaditaan erilliset hankesuunnitelmat.

Yleisesti ottaen olisi järkevää digitoida jokin selkeä kokonaisuus, joka sisältää mahdollisimman runsaasti tekijänoikeusvapaata aineistoa. Harmi kyllä mitään sellaista selkeää hyllypaikkakokonaisuutta ei ole. Lähimmäksi päästään valitsemalla musiikinlaji, jossa on mahdollisimman vähän "monitekijyyttä", käytännössä instrumentaalimusiikkia kuten "piano" tai "puhallinmusiikki".

Toinen vaihtoehto on poimia esimerkiksi tietyn säveltäjän (tai mikä ettei tekstintekijän) aineistoa eri aihealueista ja hyllypaikoista. Mitä kauemmin säveltäjän kuolemasta on kulunut aikaa, sitä varmemmin aineistoa voidaan julkaista vapaasti – ellei sitten säveltäjän aineistoa ole myöhemmin uudelleensovitettu tai tekstitetty poikkeuksellisen runsaasti.

Säveltäjien tuotantoa on mahdollista digitoida pilottivaiheessa, mutta kirjaston digitointipolitiikkaan valossa ja projektinhallinnan sujuvuuden kannalta jatkossa on syytä edetä aihealueittain. Kärkisijalle nostaisin eri signum-alueista duetot, kamarimusiikin, kuorot ja lastenlaulut. Digitointikustannukset voidaan arvioida vasta, kun kun Kansalliskirjaston Mikkelin toimipiste on tutustunut aineistotyyppeihin ja kun Violan ja Digi-profiilin toimivuus on selvitetty.

Resurssitarve: arvioidaan erikseen.

Avataan asteittain Digiin

Aineiston avaaminen internet-palveluun edellyttää, että nuotit on kuvailtu ja digitoitu ja että tekijänoikeudet on selvitetty. Viimeksi mainittu on edellä kerrotusta "moniomistajuudesta" ja osin myös kokoelman signum-järjestelystä johtuen haastavaa. Sopimuksenvaraisesti voidaan periaatteessa avata mitä tahansa tekijänoikeudenalaista aineistoa, ja sellaista voisi hankkeen yhteydessä aivan hyvin yrittää toteuttaa. Suurimmalla osalla kokoelman nuoteista ei tällä hetkellä ole järin suurta kaupallista merkitystä, ja tekijänoikeuksien omistajat tai heidän edustajansa voisivat olla myöntyväisiä "unohdetun" aineiston avaamiselle vapaaseen käyttöön.

Selkeintä on keskittyä vanhemman, tekijänoikeussuojasta vapaan aineiston julkaisemiseen. Tekijänoikeussuoja on Suomessa 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen, ja suoja voi pitkäikäisten taiteilijoiden kohdalla ylettyä hyvinkin kauas. Jean Sibelius (1865–1957) sävelsi ensimmäiset teoksensa vuonna 1880. Hänen tekijänoikeutensa raukeavat vasta 1.1.2028. Louis Sparre debytoi kuvataiteilijana 1888. Lähes satavuotiaaksi eläneen taiteilijan teokset vapautuvat vuonna 2035.

Ehdotan, että avataan ensin pilottihankkeen nuotit ja keskitytään sitten ajanjaksoon 1801–1880, josta voidaan tällä hetkellä varmuudella avata 99 %. Mielekkäämpi ajallinen kokonaisuus musiikin- ja historian tutkimuksen kannalta olisi autonomian ajan (ja sitä edeltäneiden vuosien) nuottijulkaisut. Niistä täysin vapaita on 70–80 %. Avaaminen vaatisi neuvotteluja tekijänoikeusjärjestöjen kanssa.

Resurssitarve: arvioidaan erikseen.

Hyödynnetään tekijänoikeusluetteloa

Marssijärjestys siis on: ensin kuvaillaan ja digitoidaan niin paljon kuin resurssit antavat myöten ja sitten poimitaan tekijänoikeusvapaat nuotit Digiin. Voisiko poimimisen automatisoida?

Olen suunnittelutyön aikana koonnut edesmenneistä kuvittajista, sanoittajista, sovittajista ja säveltäjistä noin 700 nimen excel-luettelon, josta selviävät elinvuodet ja tekijänoikeussuojan päättymisen ajankohta. Olen ennakoanut suojan raukeamisen vuosikymmeniksi eteenpäin, esimerkiksi Armas Järnefeltin tuotanto on vapaata 2029, Hilja Haahdin 2037 ja Unto Monosen 2039.

Luetteloa tulisi täydentää. Säveltäjien henkilötietoja on koottu aiemmin, ja ne on helposti löydettävissä. Sanoittajien ja kuvittajien kohdalla kytkennät musiikkiin ovat epäselvemmät ja tiedot hajanaisia. Violaan auktorisoidut tekijät elinvuosineen on kenties mahdollista yhdistää tähän. Voisiko kulloisenkin suojan raukeaminen automatisoida Digi-palveluun tai muuhun järjestelmään, on kysymys, johon olisi kiehtovaa löytää jokin tekninen ratkaisu!

Resurssitarve: 1 htkk luettelon täydentämiseen. Tekninen ratkaisu arvioitava erikseen.

Pilottivaihe

Kuvailun, digitoinnin ja avaamisen kolmikantatyö testataan ja hiotaan käyttämällä aineistoa, joka on fyysisesti, sisällöllisesti ja ajallisesti mahdollisimman monipuolinen. Yhtenä vaihtoehtona on poimia jokin aihealuekokonaisuus, jota ei ole vielä kuvailtu Violaan, esimerkiksi "duetot" tai jokin osio laajasta kuorolaulukokoelmasta. Säveltäjänimistä mahdollisia ovat esimerkiksi Bernhard Henrik Crusell (k. 1838) ja Fredrik Pacius (k. 1891).

Crusellin aineisto on tekijänoikeuksien kannalta ”turvallisempi” vaihtoehto kuin Paciuksen, joskin jotkut uudelleenjulkaisut kuuluvat sovitusosien osalta tekijänoikeussuojan piiriin. Lisäksi Cruselliin kohdistuu edelleen tutkimuksellista ja esityksellistä kiinnostusta. Cruselliin liittyviä nuottijulkaisuja on Kansalliskirjaston nuottikokoelman kortiston mukaan tarjolla kompaktisti 27 kappaletta. Osa niistä on kohtalaisen huonokuntoisia.

Fredrik Pacius on Suomen säveltaiteen historian kannalta jossain määrin merkittävämpi hahmo kuin Crusell, ja hänen tuotantonsa kohdistuu etenkin esityksellistä intressiä. Lisäksi hänen nuottiensa digitoinnille on tarjolla paremmin rahoitusta. Nuottijulkaisuja tosin on noin 100, joskin joukossa on paljon eri painoksia ja muunnelmia samoista sävellyksistä (*Maamme, Suomen laulu*). Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi jonkin verran suojattua aineistoa: eri sovittajien lisäksi on huomioitava, että Paciusta on suomeksi käänntänyt hyvin runsaasti V. Arti, joka vapautuu suojasta vasta vuonna 2035. Elossa olevista kirjailijoista esimerkiksi Ailla Meriluoto on suomentanut muutaman Paciuksen laulun. Crusell-nuottien tavoin myös Pacius-kokonaisuudessa on jonkin verran huonokuntoista materiaalia.

Mahdollista pilotointivaihetta silmällä pitäen on hyvä huomioida, että molempien säveltäjien aineistoa on jo osin kuvailtu Violaan. Paciuksen laulu ja piano -nuotit (lähes kaksi koteloa) ovat vielä kuvailematta. Molempia on myös julkaistu nuottikokoelmissa vuoden 1977 jälkeen.

Resurssitarve: Vähintään 3 htkk, on kuitenkin syytä arvioida erikseen. Pilotointi vaatii suunnittelun ja teknisen työn lisäksi koordinoitiresursseja.

Muita ajatuksia työsuunnitelmaa varten

Kokoelma on siis merkittävä – mutta myös piilossa. Sen profiilia on mahdollista nostaa kytkemällä hankkeeseen oheistoimintaa. Seminaari, näyttely (esim. lastenmusiikki) tai konsertti, kenties kuvakirjakin, ovat luontevia vaihtoehtoja. Jokin näistä kannattaisi sisällyttää toimintasuunnitelmaan haettaessa laajempaa rahoitusta.

Toinen tärkeä vahvike jatkorahoitusta ajatellen olisi tutkimustoiminnan kytkeminen hankkeeseen. Hankesuunnitelmaan voisi sisällyttää pienimuotoisen yhden hengen projektin tai sitten koota jonkin tutkimuslaitoksen johdolla vaikkapa taiteidenvälistä tutkimusta tekevän ryhmän, joka analysoisi nuottijulkaisujen sävel-, sana- ja kuvataiteen kytköksiä, kenties myös kansainvälistä ulottuvuutta. Hanketta on lisäksi mahdollista limittää myös olemassaoleviin digitaalisen ihmistieteiden tutkimushankkeisiin, esimerkiksi COMHIS-hankkeeseen, jossa tekstinlouhinnan avulla tutkitaan julkisuuden muutosta Suomessa 1640–1910. Kansalliskirjasto tekee jo yhteistyötä tämän hankkeen kanssa.

Hanketta voi tarvittaessa laajentaa koskemaan muihin Kansalliskirjaston kokoelmiin, esimerkiksi aiemmin mainittuun Hotelli Kämpin nuotistoon tai musiikkiaiheisiin käsikirjoituksiin. Itse asiassa

käsikirjoituskokoelman kohdalla aineisto on nuottijulkaisukokoelmaa selkeämmin hahmoteltavissa ja tekijänoikeudet helpommin kartoitettavissa. Digitointi ja avaaminen eivät vaadi yhtä suuria resursseja. Käsikirjoitusten avaamisalustana Doria on toistaiseksi luontevampi kuin Digi osin siksi, että Doriassa on jo runsaasti pääosin Sibelius-Akatemian kirjaston tuottamaa nuottikäsikirjoitusta.

Ja lopuksi: Kansalliskirjasto voisi vähitellen alkaa varautua siihen, että Sibeliuksen tekijänoikeudet vapautuvat 1.1.2028.

Lähteitä

Haastattelut, keskustelut, sähköpostiviestit

Pekka Heikkinen, lakimies, Kansalliskirjasto

Juha Henriksson, johtaja, Musiikkiarkisto

Minna Holkkola, sävellyksen ja musiikinteorian aineryhmän johtaja, Taideyliopisto

Jerry Jantunen, kirjastoamanuenssi, Kansalliskirjasto

Sakari Katajamäki, toimituspäällikkö, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Jukka Kervinen, tietojärjestelmäasiantuntija, Kansalliskirjasto

Janne Koskinen, musiikkitoimittaja, Crusell-tutkija

Vesa Kurkela, musiikin historian professori, Taideyliopisto

Heini Kylliäinen, konservaattori, Kansalliskirjasto

Kimi Kärki, suunnittelija, tutkija, Turun kaupunginkirjasto

Maija-Liisa Kääntä, kirjastosihteeri, Kansalliskirjasto

Kari Laitinen, tietopalvelupäällikkö, Music Finland

Pekka Lampinen, tietojärjestelmäpäällikkö, Kansalliskirjasto

Tarja Lehtinen, kokoelmapäällikkö, Kansalliskirjasto

Maria-Elisa Marjusaari, arkistoiija, Kansanmusiikki-instituutti

Inka Myyry, kirjastosihteeri, Kansalliskirjasto

Erkki Nurmi, verkkopalvelusuunnittelija, Taideyliopisto

Tuomas Pelttari, kirjastonhoitaja, Turun kaupunginkirjasto

Heikki Poroila, kirjasto- ja tekijänoikeusasiantuntija

Tuula Pääkkönen, tietojärjestelmäasiantuntija, Kansalliskirjasto

Hannu K. Riikonen, yleisen kirjallisuustieteen emeritusprofessori, Helsingin yliopisto

Hannu Salmi, kulttuurihistorian professori, Turun yliopisto

Petra Sormunen, lakimies, Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry

Katerina Sornova, kirjastonhoitaja, Kansalliskirjasto

Marleena Vihakara, konservaattori, Kansalliskirjasto

Susanna Välimäki, musiikintutkija, toimittaja, Turun yliopisto

Kirjallisuus

Marja Arvola & Pekka Sipilä: *Suomi sävelissä. Nuotinkansia vuosilta 1852–1935*. Fazer Musiikki: Helsinki 1987.

Tapani Boman: Runosta lauluksi. Mitä nuottijulkaisut kertovat tekijöistään. *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti* 2/1997, 38–45.

Mikko Heiniö et al.: *Suomalaisia säveltäjiä*. Otava: Helsinki 1994.

Vesa Kurkela: *Sävelten markkinat. Musiikin kustantamisen historia*. Sulasol: Helsinki 2009.

Janne Mäkelä: *Musiikkiarkistot Suomessa*. Suomen Jazz & Pop Arkisto: Helsinki 2015.
www.musiikkiarkisto.fi/musiikkiarkisto

Inkeri Pitkäranta: Kiehtovat sävelkannet. Kansalliskirjaston aineistopalvelu tv-ohjelman kannalta. *Intervalli* 4/1996, 7–12.

Heikki Poroila: Selvät nuotit? Nuottien kustantajalla voi olla oikeuksia säveltäjän tekijänoikeuden jo rauettua. *IPRinfo* 3/2009. www.iprinfo.com/julkaisut

Maire Pulkkinen, toim.: *Suomalaisia musiikin taitajia*. Fazer: Helsinki 1958.

Sulho Ranta: *Suomen säveltäjiä puolentoista vuosisadan ajalta*. WSOY: Helsinki 1945.

Internet ja tietokannat

Digiwiki.fi

Doria.fi

E-concerthouse.com (erit. Digitaalinen nuottikirjasto)

Freesheetmusic.net

Imslp.org (International Music Score Library Project)

Kansalliskirjasto.fi (Viola ym.)

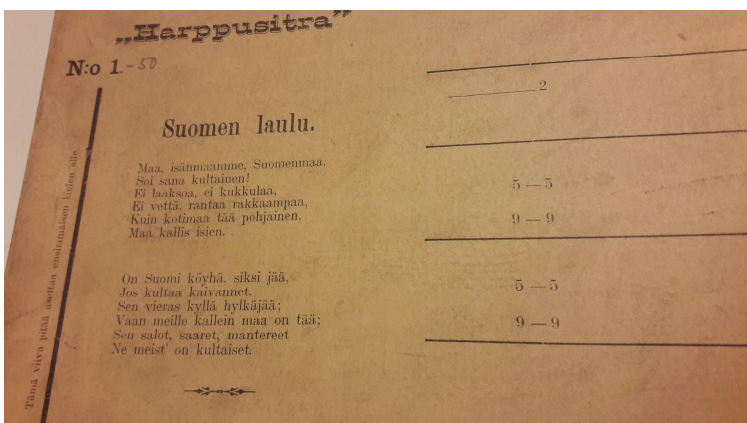
Laura.siba.fi (Laulutekstien suomennostietokanta)

Musasto.fi (erit. Nuotteja netissä)

Musiikkikirjasto.fi (erit. Tekijänoikeudellisesti vapaat ja vapautumassa olevat musiikintekijät)

Pomus.net

Vys.hypermedia.fi (Erit. Salanimiä ja nimimerkkejä ja Elinaikataulukko)

LIITE: Nuottikokoelman yhteenvetoa (laajempi dokumentti kirjoittajalla)

1801–1966 VIOLASSA 42 %

Amerikansuomalaiset sävellykset 2 koteloa VIOLASSA

- Yhteenvetoa: Pienehkö kokoelma? Tiedot ovat Violassa. Voi olla vaikea selvittää tekijänoikeuksia. Kunto vaihteleva, pääosin ok, 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Digitoidaan on-demand.

Duetot 4 koteloa

- Yhteenvetoa: Mielenkiintoinen, kompakti kokonaisuus, tutkimus- ja esitysintressi olemassa vaikkei juuri nyt vahvana. Kunto ok? Ehdottomasti Violaan, digitointi kokonaan tai on-demand.

Harmonikka 1 kotelo [vai 2]

- Yhteenvetoa: Harmonikka kiinnostaa tutkijoita vähän väliä (tosin 2014 on tehty iso kartoitus). Violaan.

Kamarimusiikki 5 koteloa

- Yhteenvetoa: Kompakti, kiinnostava kokonaisuus. Kiinnostaa tutkijoita ja etenkin esittäjiä. Violaan. Digitointi koko materiaalille suotavaa kysynnän ja pelastuskriteerin valossa.

Kansanmusiikki 23 koteloa

- Yhteenvetoa: Ehdottomasti Violaan. Digitointi kaikki tai tekijän mukaan valikoiden. Joidenkin osalta onnistuu avaaminen, esim. Oskar Merikanto.

Kantaatit 17 koteloa [vai 22]

- Yhteenvetoa: Violaan. Digitointi on-demand.

Kantele 2 koteloa

- Yhteenvetoa: Kantele on Suomessa tutkittu hyvin. Tämä aineisto voi tuoda jotain pientä täydennystä tutkimukseen. Saattaa myös olla esityskäyttöintressiä. Violaan. Digitointi on-demand.

Kitara 1 kotelo

- Yhteenvetoa: Pieni kokoelma, osin suojattua. Kitaransoitto kiinnostaa esittäjiä ja tutkijoita. Violaan.

Kokoelmat 44 koteloa VIOLASSA YKSINLAULUT

- Yhteenvetoa: Violaan ne, mitkä eivät vielä ole siellä. Digitointi valikoiden tai on-demand.

Koulut 70 koteloa VIOLASSA

- Yhteenvetoa: On jo Violassa. Vanhimmat avattavissa, mutta kunto pitäisi tarkistaa. Digitointi valikoiden.

Kuorolaulut 97 koteloa

1. Sarjat 23 koteloa

2. Sarjat 6 koteloa (pieniä)

3. Sarjat 36 koteloa (isoja)

4. Hengelliset laulut 8:0 16 koteloa

5. Hengelliset laulut 4:0 5 koteloa

Kuorolaulut, Kajetskin kokoelma 3 koteloa

Kuorolaulut, Ruotsissa painetut nuotit, suom. tekstiit 2 koteloa

Kuorolaulut, Luetteloimattomia monisteita 6 koteloa

-Yhteenvetoa: Tälle aineistolle voisi olla käyttökysyntää, myös tutkimusintressiä. Hengelliset muodostavat selkeän kokonaisuuden. Kunto vaihteleva, samoin formaatti (yksittäisistä arkeista paksuihin kokoelmiin). Vaikea avata, on paljon yksittäisiä ja uudehkoa. Violaan. Digitointi valikoiden tai on-demand.

Lastenmusiikki 15 koteloa VIOLASSA

- Yhteenvetoa: Jokunen vapaa vanhemmasta päästä, muuten suojattua. Kuvittajista ei useinkaan tietoa mutta ehkä selvitettävissä paremmin kuin monissa muissa signumeissa. Kunto vaihteleva, samoin julkaisuformaatti. On jo Violassa. Digitoitava kaikki. Avataan valikoiden.

Laulu ja piano 84 koteloa VIOLASSA NOIN PUOLET ELI A–MEL

- Yhteenvetoa: Viola-kuvailu ehdottomasti vietävä loppuun. Digitointi ja avaaminen Collan, Crusell, Pacius.

Melodraamat 1 kotelo VIOLASSA

- Yhteenvetoa: On Violassa. Voisi digitoida. Helppo katsoa, mitkä saa vapaaksi.

Oopperat 5 koteloa [vai 6]

- Yhteenvettoa: Ehdottomasti Violaan. Digitoidaan. On mahdollista vapauttaa jokunen vanhempi.

Orkesteri 51 koteloa

1. Sinfoniat, jousiork. 30 k
2. Salonkiorkesteri 18 k
3. Koulu- ja kotiork. 3 k

- Yhteenvettoa: Sinfonioissa vapaata aineistoa. Salonkiorkesteri ehkä parhaiten avattavissa, sen kulttuurinen arvo (asettuu taiteen ja keskieuropalaisen viihteen väliin) ei juuri nyt kovin korkea, mutta tilanne voi muuttua. Violaan. Digitoidaan sinfoniat (Sibelius vapautuu 2028, ja siihen voisi varautua jo nyt digitoimalla ensimmäiset sinfoniapainokset) ja salonkiorkesterit.

Piano 89 koteloa VIOLASSA

1. 2-kätisesti soitettavat 86 k
2. 4-kätisesti soitettavat 4 k

- Yhteenvettoa: On jo Violassa. Digitoidaan ja avataan suurimmat ja vanhimmat kuten Merikanto, ehkä myös Melartin (ellei jo Doriassa). Nelikätkäinen voisi pilotoida: on kompakti, erilaisia niteitä, voi vapauttaa melkoisen osan.

Puhaltimet 27 koteloa [vai 25]

1. Huilu, huuliharppu, klarinetti, melodica, okariini 2 k
2. Nokkahuilu 4 k
3. Vaskipuhaltimet (oikeastaan "Sarjat") 21 k

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitoidaan 1 ja 2 on-demand ja 3 kokonaan. Avataan vaskipuhaltimista vanhat kokoelmat mahdollisuuksien mukaan.

Sello ja piano 2 koteloa

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitointi on-demand.

Sitra 3 koteloa VIOLASSA

- On jo Violassa. Digitoidaan. Avaaminen arvioitava. Pääosin pahvikortteja.

Tanssimusiikki 49 koteloa VIOLASSA

1. Laulu ja piano (kitara) 30 k
  - a. kotimaiset 13 k
  - b. ulkomaiset 17 k
2. Harmonikka 3 k
3. Orkesteri 6 k
4. Kokoelmat 10 k

- Yhteenvettoa: On jo Violassa. Digitoidaan 1a ja 4, suojattua aineistoa melkein kaikki.

Ulkomaiset sävellykset, joissa suomenkielinen teksti 16 koteloa

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitointi ja avaus valikoiden.

Urkuharmoni 1 kotelo

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitointi ja avaus valikoiden.

Urut 6 koteloa

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitointi on-demand?

Viulu 2 koteloa

- Yhteenvettoa: Violaan. Digitointi on-demand.

Viulu ja piano 17 koteloa

- Yhteenvettoa: Violaan. Vanhat ja isot kokonaisuudet (Kuula, Madetoja, Merikanto, Sitt) digitointi ja avaus, samoin Pacius (1 konsertto).

Voimistelumusiikki 2 VIOLASSA

- On jo Violassa. Digitointiin. Avaaminen vaikeaa.

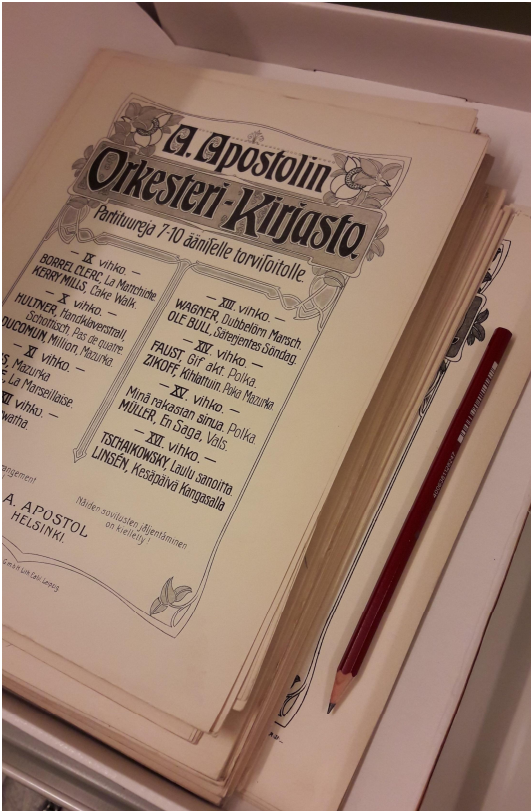
1967–1976 VIOLASSA 0 %

- Yleistä: Soitto- ja soitinoppaita, lastenlauluja, kirkkokuuosikokoelmia, pophittejä, joitakin sarjoja (esim. Fazerin kuorolaulut), muutama klasarimestari. Fazerin ylivaltaa.

Yhteenvedo: Violaan ehdottomasti (tämä on iso puute). Digitointi on-demand. Ei vapaita.

1977–2000 VIOLASSA 100 %

2001– VIOLASSA 100 %

Kansalliskirjasto, suunnittelija Janne Mäkelä Vanhimmat suomalaiset nuottijulkaisut verkkoon: pilotointisuunnitelma

Pilotointihankkeen tavoite

Kansalliskirjaston 25 000 nuottijulkaisua käsittävä kokoelma vuosilta 1801–1976 on käyty läpi alkuvuonna 2018, ja sen kehittämiseksi on luotu työsuunnitelma. Keskeiset ehdotukset ovat aineiston kuvailu Kansallisdiskografia Violaan, valikoitu digitointi ja tekijänoikeusvapaiden nuottien avaaminen Digi-palveluun. Aineiston erityislaatuisuuden vuoksi hanke on haastava ja vaatii kuvailun, digitoinnin ja avaamisen yhteisprosessin testaamista. Tuotantovalmius varmistetaan pilotoinnilla, joka toteutetaan vuonna 2018.

Aineisto

Pilotoinnin kohteeksi valitaan laaja otos säveltäjä Fredrik Paciuksen (1809–1891) tuotannosta. Kansalliskirjaston vanhojen nuottien kokoelmassa Paciuksen teoksia on 116 nimikettä. Ne käsittävät 287 sävellystä. Suurin osa on *Maamme*-laulun, *Suomen laulun*, *Balladin* ja *Sotilaspojan* eri versioita. Kokonaissivumäärä on 2012, josta oopperat *Kaarle-kuninkaan metsästys* ja *Die Loreley* lohkaisevat 756 sivua. Nuotteja on julkaistu 1840-luvulta 1950-luvulle, ja ne muodostavat ulkoasultaan (arkkeja, vihkoja, kirjoja, pahvikortteja), sisällöltään ja tekijyyden kannalta monipuolisen kokonaisuuden.

Haasteet

1. Poiminta: Pacius-nuotit on poimittava useista eri aihealueista (ks. Liite). Budjetin vuoksi valikoiman sivumäärä on korkeintaan 1 000.
2. Kuvailu: Ennen kuin nuotit voidaan skannata, ne täytyy kuvailla Violaan. Aineistosta on vuosien varrella kuvailtu noin kolmasosa. Eri teostyyppien kuvailutiedot ja Digi-järjestelmä on saatavat toimimaan keskenään. Lisäksi aineistoon on digitointia varten liitettävä Viola-tunnisteet, esim. viivakoodi.
3. Aineiston laatu: Osa aineistosta on haurasta, mutta pääosin nuotit kestävät skannaamisen. Mukana on muutama paksumpi nide, jotka pitää purkaa ja jälkikonservoida.
4. Digi-profiili: Digitoitu aineisto vaatii räätälöidyt metatietoyhteydet ja luku- ja hakutoiminnat. Aineistoa on testattava runsaasti. Diginuotteihin esimerkiksi on hankala soveltaa OCR-lukutoimintaa, koska sanoituksia on tavutettu ja usein sanoitukset ja nuottimerkinnät ovat samalla lukualueella.
5. Tekijänoikeudet: Musiikkiteosten suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen. Pacius-nuotit ovat paljolti yhteisteoksia (tekijöinä säveltäjä, sanoittaja, kääntäjä, sovittaja, kuvittaja). Käytännössä jokaisen 1880-luvulta eteenpäin julkaistun nuotin tekijänoikeussuoja on selvitettävä.

Aikataulu

Vaihe 1

Huhtikuu–toukokuu 2018: Aineiston valinta, kuvailu ja Viola-tunnisteiden lisääminen. Tekijänoikeustietokannan luominen.

Vaihe 2

Elokuu–syyskuu 2018: Aineiston skannaus, jälkikäsitteily ja testaus Kansalliskirjaston Mikkelin toimipisteessä. Jälkikonservointi.

Vaihe 3

Syyskuu–joulukuu 2018: Digi-profiilin suunnittelu, avaamisen testaus, jatkorahoituksen hakeminen.

Budjetti

Kansalliskirjaston omakustannusosuus

Kuvailu (sis. suunnittelu, luettelointi, tunnisteiden lisääminen)	2–4 henkilötyöviikkoa
Konservointi	2–4 henkilötyöpäivää
Aineiston muu käsittely ja kuljetukset	2–4 henkilötyöpäivää

EHDOTUS: Projektirahoitus: Kansalliskirjaston kulttuuriperintörahostosta 8500 euroa:

Skannaus ja jälkikäsittely: 1 000 sivua hintaan 1,00–1,50 euroa/sivu	1 500 euroa
Muu asiantuntijatyö: digitointiaineiston testaus	2 500 euroa
Koordinointi: yksi henkilötyökuukausi sivukuluineen	4 500 euroa

Tulokset

1. Kuvailu: Noin 80 uutta Viola-kuvailua Paciuksen nuottijulkaisuista. Julkaisut sisältävät noin 200 sävelteosta.
2. Digitointi: Noin 1 000 sivua. Muutaman kokoelmateoksen vuoksi mukana on myös muiden säveltäjien (esim. Bernhard Henrik Crusell, Karl Collan) teoksia.
3. Avaaminen: Noin 90 tekijänoikeusvapaata nimekettä. Jos Digi-palvelun avaamisessa vuoden 2018 puolella ilmenee epävarmuustekijöitä, suoritetaan lisätestauksia. Välivaiheen ajaksi digitaalisista nuoteista asetetaan näytteille pdf-valikoima Kansalliskirjaston ylläpitämään Doria-julkaisuarkistoon.
4. Tekijänoikeus-työkalu: Digi-palveluun suunnitellaan tekninen elementti, joka ilmoittaa, milloin tekijänoikeuksien alaisten nuottien suoja-aika on rauennut tai raukeaa. Tämän vuoksi pilotoinnissa digitoidaan myös suojattua aineistoa. Hankkeessa hyödynnetään excel-tietokantaa, joka sisältää noin 800 säveltäjän, sanoittajan, kääntäjän, sovittajan ja kuvittajan tekijänoikeussuojan raukeamisajankohdat.
5. Loppuraportti: Valmistuu tammikuussa 2019. Raportin pohjalta haetaan 2–3 vuoden rahoitusta laajemmalle nuottiaineiston kuvailulle, digitoinnille ja avaamiselle.

Liite: Kansalliskirjaston nuottikokoelman 1801–1976 Pacius-nuotit

Aiheluokka	Määrä	Sävellyksiä	Sivut	Vapaa	Violassa	Lisätietoa
Amerikansuomalaise	1	1	6	Ei?	Kyllä	Sotilaspoika, pianosov. B. Abelstedt (ei tarkempaa tietoa)
Kantaatit	3	3	62	Kyllä	Kyllä?	Porthan-kantaatti kahtena niteenä ja Miriam-kantaatti
Kantele	1	1	1	Kyllä	Ei	Maamme, pahvikortti
Kokoelmat	3	82	302	Ei pääosin	Osin	Julk. 1899, 1946 ja 1959, mukana muita säveltäjiä
Kuorolaulut 1: sarjat	2	2	4	Kyllä	Ei	
Kuorolaulut 3: pac	14	14	40	Kyllä osin	Ei	2 suojattua: sov. Toivo Lyy 2047 ja (?) W. Talvi
Lastenmusiikki	2	14	40	Kyllä	Kyllä	
Laulu ja piano	52	77	366	Kyllä	Ei	1 suojattu: sov. Fougstedt 2032; Populära sånger -kannet?
Oopperat	3	3	756	Kyllä	Ei	Kaarle-kuningas 356 s., Loreley kahtena niteenä 400 s.
Orkesteri 2: salonki	1	2	24	Ei	Ei	Maamme ja Suomen laulu, sov. N. van der Pals vapaa 2060
Piano 2-kät.	20	20	83	Kyllä	Kyllä	1 suojattu: Friedrich Niggli 2030; Populär musik -kannet?
Piano 4-kät.	4	8	16	Kyllä	Kyllä	Jokaisessa julkaisussa Maamme ja Suomen laulu
Puhaltimet 1: okarina	1	1	5	Kyllä	Ei	"Okarina kvartetteja"
Puhaltimet 3: sarjat e5	5	6	65	Kyllä	Ei	1 suojattu: Lauri Näre 2030
Puhaltimet 3: sarjat e2	2	52	260	Kyllä pääos	Ei	Kansanvalistusseuran torvi-7 ja -5, eri säveltäjiä
Sitra	2	2	2	Kyllä	Kyllä	Pahvikortteja
Viulu ja piano	1	1	44	Kyllä	Ei	Konsertto viululle pianon säestyksellä
Yhteensä	117	289	2076			

Liite 4: Kansalliskirjaston nuottikokoelman 1801–1976 Pacius-nuotit

Aiheluokka	Niteitä	Teoksia	Sivuja	Vapaa	Violassa	Lisätietoa	Digitointiin
Amerikansuomalaiset	2	1	6	Ei?	Kyllä	Our Land; Sotilaspoika, pianosov. B. Abelstedt (ei tarkempaa tietoa)	Ei
Kantaatit	3	3	62	Kyllä	Kyllä	Porthan-kantaatti kahtena niteenä ja Miriam-kantaatti	Kyllä
Kantele	1	1	1	Kyllä	Kyllä	Maamme, pahvikortti	Kyllä
Kitara	2	28	37	Kyllä osin	Kyllä	Molemmat soitto-oppaita. Pacius 4 kpl. Porilaisten marssi kreditoitu Paciukselle	Kyllä
Kokoelmat	4	124	376	Ei pääosin	Kyllä	Pacius ? kpl. Julk. 1898, 1899, 1946 mukana muita säveltäjiä, 1959 oma kokoelma.	Kyllä
Kuorolaulut 1: sarjat	2	2	4	Kyllä	Kyllä		?
Kuorolaulut 3: pac ja rus	15	16	40	Kyllä osin	Kyllä	2 suojattua: sov. Toivo Lyy 2047 ja (?) W. Talvi	?
Lastenmusiikki	2	14	40	Kyllä	Kyllä		Kyllä
Laulu ja piano	52	77	366	Kyllä	Kyllä	1 suojattu: sov. Fougstedt 2032; Populära sänger -kannet?	?
Oopperat	3	3	756	Kyllä	Kyllä	Kaarle-kuningas 356 s., Loreley kahtena niteenä 400 s.	Kyllä Kaarle
Orkesteri 2: salonki	1	2	24	Ei	Kyllä	Maamme ja Suomen laulu, sov. N. van der Pals vapaa 2060	Kyllä
Piano 2-kät.	20	20	83	Kyllä	Kyllä	1 suojattu: Friedrich Niggli 2030; Populär musik -kannet?	?
Piano 4-kät.	4	8	16	Kyllä	Kyllä	Jokaisessa julkaisussa Maamme ja Suomen laulu	?
Puhaltimet 1: okarina	1	1	5	Kyllä	Kyllä	"Okarina kvartetteja"	Kyllä
Puhaltimet 3: sarjat etc.	5	6	65	Kyllä	Kyllä	1 suojattu: Lauri Näre 2030	?
Puhaltimet 3: sarjat etc.	2	52	260	Kyllä pääosin	Kyllä	Kansanvalistusseuran torvi-7 ja -5, eri säveltäjiä	?
Sitra	2	2	2	Kyllä	Kyllä	Pahvikortteja	Kyllä
Viulu ja piano	1	1	44	Kyllä	Kyllä	Konsertto viululle pianon säestyksellä	Kyllä
Yhteensä	122	361	2187				947 s.

LIITE 5: tekijänoikeusselvitys

Nro	Nide	Signum	Säv	San	Kaantaja	Sov	Kuvittaja (pääosin kans)	Vuosi	Sivut	Huomioita	Vapaa/Ei vapaa/?
	Pacius-pilotti 10.8.2018										
	Tekijänoikeustiedot ja muut huomiot										
1	H.G. Porthan klaverutrag	Kantaatti: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	-	1926	21	Teksti vaeltelee omissa paikoissa	V
2	Sänger för en röst	Kitara: Egg	Vapaa (14 säv + 4 trad), sis. 1 Pacius	Vapaa (kaikki 18)	3 (ruotsi), joista 2 ei tiedossa	Vapaa	Vapaa (kansi ei ole teos)	1898?	27	Ohjeita kitaransoittoon, heikko kunto, Pacius vapaa	?
3	Kantaatti (Gud! Med din stark)	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Vapaa	1867	4	Kyriillistä tekstiä (venäjää), osin ruotsia	V
4	10 soolokappaletta kitarrille	Kitara: Roos	Vapaa	-	-	Vapaa	Vapaa (ei ole teos)	1907	10	Heikko kunto	V
5	Suomis sång	Puhallimet 1: okarina	Vapaa	-	-	Ei tietoa	Kansi ei tietoa (on teos)	1910-luku?	7	Alussa soitonopastusmerkintöjä	?
6	Maamme	Sitra 2	Vapaa	-	-	-	-	1921	1	Erikoinen muoto, heikko kunto	V
7	Skämt och allvar, sex visor	Lastenmus: Pac	Vapaa	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	1883	18	Kuvitusta, nuotteja ja tekstiä sikin sokin	V
8	Soldatgossen	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	-	Vapaa	1900?	5	Ulkomainen, takakannessa luetteloa tanskan kieltä	V
9	Den sjuttonåriga	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1840	3	1. p?, lauluteksti kaunokirjoitusfontilla	V
10	Finland i toner	Kokoelmat: Fin	15 vapaa, 3 ei (Krohn, Palmgren, Sibelius)	8 vapaa, 3 (1 Pacius) ei tietoa	Kalkkiaan 6 (3 Pacius), henkilöllisyydet ei tiedossa	Ei tietoa	Alexander Federley? (vapaa)	1898	67	2 Paciusta, nuottikuva ja teksti liittyvät (etenkin Bon)	E
11	Yksinlauluja	Kokoelmat: Pac	Vapaa	Vapaa	V. Arti vapaa 2034	Vapaa: John Rosas (vapaa 2055) toimitti, ei sov.	Kansi ei tietoa	1959	139	Isain nide, ainoa Pacius-kokoelma	E
12	Suomen laulu	Sitra V: harppusitra	Vapaa	Vapaa	-	-	-	1902	1	Erikoinen formaatti (pahvia), heikko kunto	V
13	Tvenne sånger ur operan Loreley	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa (saksa)	Ei tietoa (suomi ja ruotsi)	Vapaa (Pacius itse)	Kansi ei tietoa	1891	9	Sanoituksissa suomi, ruotsi, saksa	?
14	Och hafvets unga tärna...	Laulu ja piano: Pac	Vapaa (paitsi takakannen nuottinäytteet?)	Vapaa	-	-	Kansi ei tietoa	1892	5	Takakannessa 26 kpl 2-4 tahdin nuottinäytteitä	?
15	Maamme	Kantele 2	Vapaa	Vapaa	-	Ei tietoa	-	1912?	1	Erikoinen muoto ja formaatti (pahvikortti)	V
16	Concerto för violin och piano	Viulu ja piano: Pac	Vapaa	-	-	Vapaa (Pacius itse)	Kansi ei tietoa	1928	31	Nuottikoko vaihtelee, iso vihko, alkutekstejä	?
17	[jäl jostain syystä väliin]										
18	Our land	Amerikansuom: Am.suom. monisteita	Vapaa	-	Vapaa	-	-	1938?	1	englantia	V
19	Russische und Finnische Volks-Hymne	Kuorolaulut 3: Rus	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Vapaa	1856?	5	2 laulua, Maamme saksaksi, otsikot fraktuuraa	V
20	Juhlamarssi ja kööri	Kuorolaulut 2: Pac	Vapaa	Vapaa (saksa)	Ei tietoa (suomi)	Ei tietoa	-	1887	4	Erikoinen tavutus, saksa fraktuuraa, repaleinen, teipinpala	?
21	Hymn ur operan Kung Carl's jagt	Kuorolaulut 2: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa (tod.näk. Pacius itse)	-	1873	1	Himmeä moniste, käsikirjoitus	V
22	För Fredrik Pacius	Kuorolaulut 2: pac	Vapaa	Vapaa	-	-	-	1895/1947	3	Moniste, käsikirjoitus, laadittu P:n patsaan paljastukseen	V
23	Suomen lauluarve	Kokoelmat: Ran	Vapaa (8 säveltäjää, kaikki vapaita)	Vapaa	10 vapaata, 26 (sis. 6/6 Paciusta) ei vapaata	Vapaa paitsi 1 (?): sov. Sulho Ranta (vapaa 2031)	Maija Karma vapaa 2070	1947	94	Ei vapaata: kuvitus ja 26 käännöstä (Aila Meriluoto, elossa)	E
24	Maamme - Suomen laulu	Orkesteri 2: Fazerin salonkiork.	Vapaa	-	-	Vapaa 2040	-	1928/1951	28		E
25	Suomen laulu	Kuorolaulut 1: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Ei tietoa	-	1929	2		?
26	Skämt och allvar, åtta visor	Lastenmus: Pac	Vapaa	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	1880	18	Kuvitusta, nuotteja ja tekstiä sikin sokin	V
27	Och hafvets unga tärna...	Piano 1: Pac	Vapaa	-	-	Ei tietoa	Kansi ei tietoa	1912	4	Ulkomainen, tekijänoikeudellisesti mielenkiintoinen	?
28	Kaarle-kuninkaan metsästys	Oopperat: Pac	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Vapaa	Kansi ei tietoa (onko "teos"?)	1905	358	Paksu teos	V
29	Suomis sång - Vårt land	Piano 2: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa (sama sov. kuin 1867)	Vapaa (ei ole teos)	1910-luku?	4	Takakannessa luettelo pienellä fontilla	V
30	Suomis sång - Soldatgossen	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1858	5	Soldatgossenin 1. p?	V
31	Vokalkompositioner: H.G. Porthan	Kantaatti: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	-	1926	10		V
32	Vokalkompositioner: Miriam	Kantaatti: Pac	Vapaa	Vapaa	Ei tietoa (ruots.)	Vapaa	-	1927	29		?
33	Wårt land	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	-	-	1848	4	Maamme-laulun 1. p.	V
34	Tre sånger ur sagospelet Prinsessan...	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	-	Vapaa	1861	11		V
35	Fünf lieder	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1848	12		V
36	Festsång	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1851	3		V
37	Entre-act, Ballad och dryckesvisa	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1851	9	Balladi-teoksen 1. p.	V
38	Sångstycken ur operan Kung...	Laulu ja piano: Pac	Vapaa	Vapaa	-	Vapaa	Vapaa	1853	19		V
39	Maamme laulu - Suomen laulu	Puhallimet 3: sarjat	Vapaa	-	-	Ei tietoa (jos Wasama tai Willgren, niin vapaa)	-	1924	6		?
40	Sotilaspoika-marssi	Puhallimet 3: sarjat	Vapaa	-	-	Ei tietoa (jos Wasama tai Willgren, niin vapaa)	-	1924	6		?
									985		

Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Laita nuottijulkaisu suojakuoreen.
- Sijoita suojakuoret valkoiseen pahvikoteloon. Jos suojakuoret ovat erikokoisia, sijoita isoimmat kuoret alle.

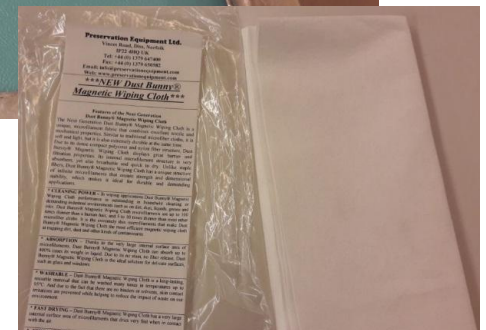
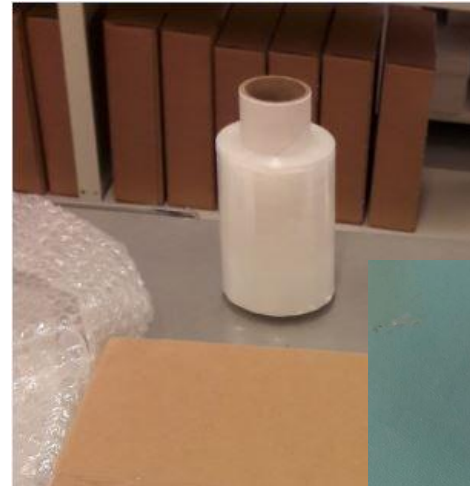
Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Aseta päällimmäisen kuoren päälle tummanharmaa suojapahvi.
- Jos laatikkoon jää väljyyttä, aseta suojakuorien reunoille ja suojapahvin päälle kädellä muotoiltua silkkipaperipuhvia.

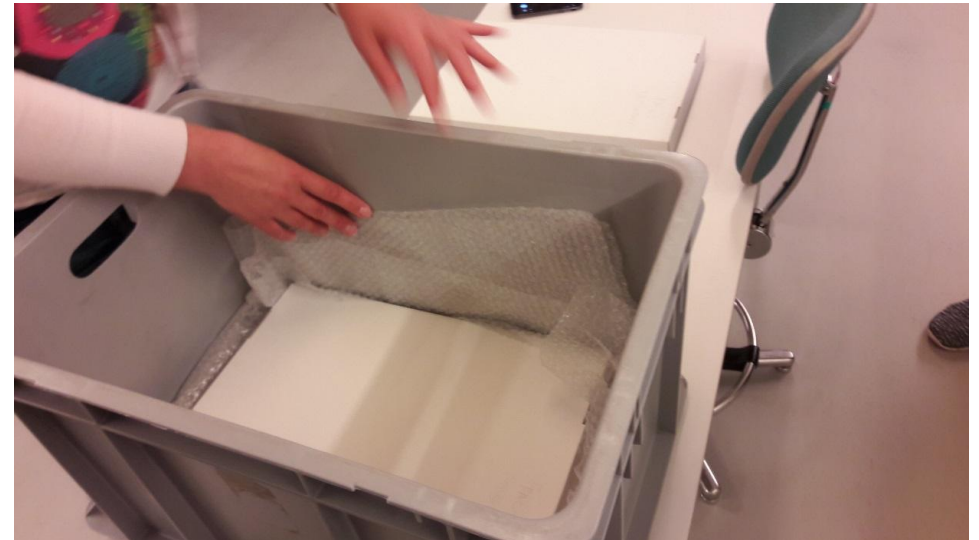
Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Sulje kotelo. Ympärille voi kietaista "sinetöinniksi" elmukelmua. Kelmulla voi muutenkin kiinnittää kaikkea sellaista, johon teippi ei sovellu (esim. kuplamuovia).
- Jos jossain vaiheessa tarvitset teippiä, käytä ruskeaa mattateippiä.
- Jos lähetyksen palautuessa koteloihin on kertynyt pölyä tai likaa, pyyhkäise ne puhtaaksi mikrokuituliinalla.

Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Laita pahvikotelot päällekkäin muoviseen kantolaatikkoon.
- Jos pakkaukseen jää väljyyttä, reunoille ja päällimmäisen kotelon päälle on hyvä laittaa kuplamuovia.
- Aseta muovilaatikon päälle kansi ja tarvittaessa teippaa se kiinni. Teippaa kanteen aanelonen, jossa ovat lähettäjän ja vastaanottajan nimet ja sisältötiedot.

Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Aseta muovilaatikko siniseen kuljetuslaatikkoon.
- Sivuille ja päälle kannattaa laittaa tueksi tyhjiä voimapahvikoteloita ja tarvittaessa kuplamuovia. Koteloihin voi laittaa tiedoksi, että ne ovat pakkausmateriaalia eivätkä sisällä aineistoja.

Nuottien pakkaus ja lähettäminen Mikkeliin

- Sulje kuljetuslaatikko ja toimita se hissiaulaan viimeistään kuljetusta edellisena päivänä aamulla. Käytä tarvittaessa rullakkoa.
- Varmista, että kuljetuslaatikon päälle on teipattu lähetystiedot.
- Vie vahtimestarien ilmoitustaululle lappu, jossa lukee, että "kuorma L3:sta lähdössä Mikkeliin".

Aineistovalinta

- a) Valitaan jokin aihealue
  - + poiminta vaivaton, hallintariski pieni, kuvailutyötä tehty
  - paljon tekijänoikeussuojattua
- b) Valitaan jokin aikakausi tai henkilö
  - poiminta työteliäs, hallintariski, vaatii kuvailutyötä
  - + löytyy vapaata aineistoa, kiinnostaa tutkijoita

Kuvailu

- * Violan/Melindan suhde seuraaviin:
  - digitointiseuranta RIT
  - digitointiohjelma DocWorks
  - äänite-Viola, Fennica
  - Finna
  - Asteri, Koha, Haka
- * Nuottien tekijänoikeusselvitykset

Digitointi

- * Konservointitarve skannauksen yhteydessä
- * Jälkikäsitteilyn laajuus ja Digi-profiilin luonti:
  - tekstintunnistus (OCR)
  - musiikintunnistus (OMR)
- * Muita työkaluja: tekijänoikeuden vapautuminen
- * Suhde kuvailujärjestelmään

Julkaisu

- * Digi vai jokin muu?
- * Tekijänoikeussuojan vapautus
- * Suhde Finnaan